

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Turun seudun ruoka-avun kehittämistyö

Ruoka-aputoiminnan nykytilasta ja tulevaisuudesta

Janina Kristiina Rosten

Kansalaistoiminnan ja järjestötyön koulutusohjelma (210 op)

11 / 2016

www.humak.fi

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Janina Kristiina Rosten	Sivumäärä 55 ja 5 liitesivua
Työn nimi Turun seudun ruoka-avun kehittämistyö	
Ohjaava opettaja Satu Riikonen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Luonnonvarakeskus Luke, Kirsi Silvennoinen	
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää hävikkiruokaa jakavan ruoka-apukentän nykytilaa ja sen mahdollisia kehittämismahdollisuuksia Turun seudulla. Ruoka-apu on laajasti vapaaehtoisvoimin tehtävää auttamistyötä, jonka palvelua arvioidaan käyttävän yli 20 000 Suomessa asuvaa. Toiminnan vuosittaisesta kävijämäärien kasvusta johtuen yhä useampi järjestö kohtaa haasteita muun muassa rahoituksen sekä työn ammattimaisuuden vaateiden suhteen. Työn ajankohtaisuudesta viestii laaja yhteiskunnallinen keskustelu, joka kohdistuu laaja-alaisesti ruokahävikkiin, kristilliseen ruoka-apukenttään, leipäjonoihin ja viime kädessä hyvinvointivaltiomme rakenteisiin.</p> <p>Kehittämistyö on laadullinen tutkimus, jossa aineistonkeruumenetelminä käytettiin teemahaastattelua sekä verkostopalaverissa käytyjen keskustelujen sekä yksilötehtävien taltiointia. Turun ruoka-apukentästä haastateltiin kolme suurinta toimijaa, joiden toimintaan nivoutuu oleellinen osa seudun ruoka-avusta. Verkostopalaveri toteutti kehittämistyön tekijän näkemystä tilanteeseen sopivasta keskustelutilaisuudesta ja siitä, mitä paikallinen ruoka-apukenttä tarvitsee kehittyäkseen; tiedon jakamista, verkostoitumista sekä yksittäisten, ruoka-apukenttää koskevien näkökulmien, ns. hiljaisen tiedon näkyväksi tekemistä.</p> <p>Kehittämistyön ideana oli saattaa Turun seudulla toimivat ruoka-aputoimijat keskustelemaan työn haasteista, toimivista käytännöistä sekä tulevaisuudesta. Huhtikuussa 2016 järjestetty verkostopalaveri piti sisällään puheosuuksia, joiden jälkeen päivä jatkui verkostokeskusteluilla. Niiden aiheiksi nousivat Nordic Food Redistribution Projektista nousseiden tuloksien viitoittamia aihealueita, kuten varastointi, logistiikka, lainsäädäntö ja yhteistyö. Työn suunnittelu toteutettiin yhdessä Luonnonvarakeskuksen tutkija Kirsi Silvennoisen kanssa, joka toimii edellä mainitun projektin Suomen edustajana sekä tämän kehittämistyön ohjaajana/yhteistyötahona.</p> <p>Kehittämistyön tulokset osoittavat paikallisia toimivia käytäntöjä, mutta myös useita ongelmakohtia. Ammatillisen työn kehittymiseksi ruoka-aputoiminta tarvitsee perustoimintaansa tukea, ilman sitä toiminnan ei ole mahdollista kasvaa edelleen. Laaja-alaiseen yhteistyöhön positiivisesti suhtautuva ruoka-apukenttä on valmis kehittymään, jos se mahdollistetaan esimerkiksi jatkuvaluonteisen rahoituksen avulla. Parhaiten ruoka-aputoiminnan kehittyminen mahdollistuisi kunnan laajemmalla osallisuudella. Kehittämisehdotukset ottavat huomioon saadut tulokset, joiden pohjalta työn tekijä tuo esiin Turun seudun kontekstiin sopivia toimintaehdotuksia. Vaikka ehdotukset kohdistuvat paikalliseen ruoka-aputoimintaan, ovat sen sisältämät elementit myös kansallisia.</p>	
Asiasanat ruoka-apu, ruokahävikki, lahjoitusruoka, keskustoimijuus, järjestötyö, vähävaraiset	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Civic Activities and Youth Work Degree Programme

ABSTRACT

Author Janina Rosten	Number of Pages 55 and 5 attached
Current state and development possibilities of surplusfood-aid organizations in Turku region	
Supervisor Satu Riikonen	
Subscriber and/or Mentor Kirsi Silvennoinen, Luke	
<p>Abstract</p> <p>Food waste and food-aid gather strong opinions. While helping the ones in need is seen worthwhile, there are multiple difficulties this line of charity work faces. Organizations and parishes have no means to further develop their logistics and storing facilitation. At the same time, there is a universal need to bring requirements of circular economy and efficient handling of food waste into use. Nordic Food Redistribution Project has studied the development possibilities of food redistribution actors. The findings conclude that these various organizations are and they could be even a greater asset in the fight against food waste.</p> <p>This study aims to research the current state and possible development areas of surplus food-aid in South-Western Finland. There are three major food-aid organizations whose logistics operate six days a week and who, every week, offer approximately 20 different locations where people in need can receive food-aid. The nature of this volunteer-based work has become more professional as it tries to maintain the welfare of thousands of underprivileged people.</p> <p>This development work is a qualitative study where the first data collecting method was theme-centered interviews. The three interviewees represented all the major food-aid charities in Turku region. It was seen important to bring the network together and share timely information to it. To achieve this, a network meeting was created in Turku in April, 2016. The day started with presentations on food waste and food-aid. The other half of the day included discussions on the elements that had earlier risen from the results of Nordic Food Redistribution Project. Individual assignments were also included in order to explore tacit knowledge on the topic. The subscriber and partner of this development study was Ms. Kirsi Silvennoinen from Luke, the Natural Resources Institute of Finland.</p> <p>The findings include good practices but also challenges that are not possible for the charities alone to overcome. The improvement of food-aid operations could be optimized with the assistance of the municipality. In order to develop food-aid in Turku region, the field needs coordination that can offer better means of logistics, facilitation, instructions and orientation and public relations. In order to fill the requirements of professionalism and further growth, food-aid organizations are in need of financial assistance. The operators themselves are willing to expand cooperation. The findings also include ways to develop the organizations themselves.</p>	
Keywords food-aid, surplus, food, food waste, charity, organisational work, food redistribution actor	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO	5
2 ILMIÖ NIMELTÄ RUOKA-APU	8
2.1 Ruoka-aputoiminnasta Suomessa	10
2.2 Ihmiset ja järjestöt leipäjonoissa	14
2.3 Hyvä paha ruokahävikki	17
2.4 Toiminta lahjoitusruoan ympärillä	20
2.5 Tulevaisuus ruoka-aputoiminnassa	23
3 MENETELMÄT TURUN PAIKALLISKENTÄN KEHITTÄMISTYÖSSÄ	26
3.1 Haastattelut verkostofoorumia varten	26
3.2 Parhaat käytännöt ruoka-aputoiminnassa – foorumi	27
4 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET	31
4.1 Turun ruoka-aputoiminnan nykytila - Turun Pelastusarmeija, Turun Katulähetys ry. ja Operaatio Ruokakassi ry.	32
4.2 Lainsäädäntö ja ohjaus	38
4.3 Logistiikasta, varastoinnista ja muusta perustoiminnasta	39
4.4 Toiminnan ja vapaaehtoistyön koordinointi	40
4.5 Toimiva ruokajako – osallistavaksi kohtaamispaikaksi	41
4.6 Yhteistyön muodoista ja tulevaisuuden mahdollisuuksista	42
5 MIHIN SUUNTAAN MENNÄ?	45
5.1 Kunta kuule meitä!	46
5.2 Ruoka-aputoimijoiden kehitysmahdollisuudet	49
6 LOPUKSI	53
LIITTEET	62

1 JOHDANTO

YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestö FAO arvioi vuonna 2009 julkaistussa raportissaan maailman väkiluvun nousevan 9,1 miljardiin vuoteen 2050 mennessä. Jotta kaikki ihmiset tulisivat ruokituksi, järjestö arvioi, että myös ruoan tuotannon tulisi kasvaa 70 % sen hetkisestä määrästä. Kaksi vuotta myöhemmin julkaistiin tutkimus, jonka arvioiden mukaan kolmasosa kaikesta maailman ihmisravinnoksi tuotetusta ruoasta päätyy jätteeksi (FAO 2011, 6). Ruoan tuottaminen, kuljettaminen ja valmistaminen aiheuttavat luonnollisesti huomattavia päästöjä. Raaka-aineiden tuotannosta ja prosessoinnista aiheutuneet ympäristövaikutukset ovat syntyneet turhaan käyttökelpoisen ruoan päätyessä kaatopaikoille (Silvennoinen, Koivupuro, Katajajuuri, Jalakanen & Reinikainen 2012, 11). Ruoan haaskaaminen on häpeällistä myös useista muistakin kuin ympäristönsuojelullisista syistä. Samaan aikaan kun noin joka yhdeksäs maailman yli seitsemästä miljardista ihmisestä kärsii yhä kroonisesta aliravitsemuksesta (FAO 2015), EU:ssa, vuosien 2009 ja 2011 välisenä aikana, köyhyyden ja syrjäytymisen rajapinnassa elävien riskiryhmä kasvoi kuudesta miljoonasta 120 miljoonaan ihmiseen (László 2013). Voidaan siis perustellusti väittää, ettemme käytä ruokaan, ihmisen primääritarpeeseen liittyviä resurssejamme kovinkaan kestäväällä tavalla.

Tämän tilanteen ratkaisemiseksi on herätty kautta läntisen maailman ja ruokahävikin torjuntaan kohdistuvat strategiat ovatkin nousseet esiin kaikkialla. Euroopan komissio on tehnyt uuden linjauksen kiertotalouspaketillaan, jossa ruokahävikki tulisi EU-maissa puolittaa 2030 mennessä (Euroopan Parlamentti 2015). Suomessa ruokahävikki-teema on näkynyt laajasti eri medioissa 2010-luvun aikana; erilaisia avauksia Google-hakupalvelun mukaan löytyy tältä ajanjaksolta yli 40 000. Viime vuosina on voitu nähdä lähes päivittäin ruokahävikkiin liittyviä kampanjoita, ravintoloita, laki- ja toimenpideoitteita sekä lukuisia julkaisuja aiheeseen liittyen. Yksi näkyvimmistä hävikkiruokaan liittyvistä ilmiöistä ovat kuitenkin olleet sitä ruoka-apuna jakavat järjestötoimijat. Tunnettu ja paljon näkyvyyttä saanut esimerkki ruoka-aputoiminnasta on Helsingissä toimiva Veikko ja Lahja Hurstin Laupeudentyö ry.

Nordic Food Redistribution Project on tutkimusprojekti, jonka rahoituksen on mahdollistanut Pohjoismaiden ministerineuvosto vuonna 2013. Pohjoismailla on yhteinen Vihreän kasvun- ohjelma, jonka kahdeksasta kestävään kehitykseen tähtäävästä projektista yksi keskittyy ruokahävikin torjuntaan. Nordic Food Redistribution Projectissa on tutkittu alkutuotannosta syntyvää hävikkiä, ruoan merkitsemiseen liittyviä käytäntöjä ja oleellisimpana tämän opinnäytetyön osalta, ruokahävikkiä ruoka-apuna jakavia toimijoita. Mukana ovat Suomen lisäksi Norja, Tanska ja Ruotsi. Suomesta tutkimustahona toimii Luonnonvarakeskus Luke, joka toimii myös tämän opinnäytetyön yhteistyökumppanina.

Kaikissa Pohjoismaissa tarkastelun alla ovat olleet lainohjauksen selvittäminen pohjoismaisessa kontekstissa, jaetun ruoan määrän kartoittaminen, kentän haasteet ja sen potentiaali, mutta myös mm. hygieniaan, ruokaturvaan, organisointiin ja ruoan jäljitettävyyteen liittyvät käytännöt. (Hanssen, Ekegren, Gram-Hanssen, Korpela, Langevad-Clifforth, Skov-Olsen, Silvennoinen, Stare, Stenmarck & Svanes 2015, 11-13.) Projektin mukaan ruoka-aputoimijat ovat ja voisivat tulevaisuudessa olla laajemminkin merkityksessä mukana ruokahävikin hyödyntämisessä.

Projektissa toteutetuista kolmesta vaiheesta viimeisin pyrkii implementoimaan projektissa esiin tullutta tietoa ja saattamaan sen paikallisten ruoka-aputoimijoiden hyödyksi. Oma osallisuuteni Operaatio Ruokakassi ry:n hallitus- ja muun vapaaehtoistyöhön mahdollisti tiedon edellä mainitusta kolmannesta vaiheesta sekä ymmärryksen paikalliseen ruoka-aputoimintaan kohdistuvista haasteista. Ehdotin tutkijaryhmälle, voisiko se tulla Turkuun järjestämään kanssani foorumia, joka sisältäisi puheenvuorojen lisäksi mahdollisuuden keskustella aiheesta toimijoiden välillä. Sekä Operaatio Ruokakassi ry:ssä toimivien seurakuntien ja järjestöjen, että sen toiminnan ulkopuolelle jäävien, muun muassa Turun Pelastusarmeijan väliseen verkostoitumiseen ja ajatusten vaihtoon oli mielestäni tilausta. Työ päätettiin toteuttaa yhdessä tutkija (FM) Kirsi Silvennoisen kanssa osana Suomen tilannetta kartoittavaa projektia.

Opinnäytetyöni tavoitteena on tarkastella yhdessä paikallisen ruoka-apukentän kanssa, mikä on tämän monitahoisen toimintamuodon nykytila ja mihin suuntaan toiminnan olisi mahdollista kehittyä. Yhtäläisenä tavoitteena on mahdollistaa ruoka-

aputoimijoiden verkostoituminen ja keskinäinen dialogi. Tarkoitukseni on luoda kokonaisuus, joka tarjoaa ajankohtaista tietoa ruoka-aputoimijoille ja kaikille aiheesta kiinnostuneille. Tärkeää on myös tehdä näkyväksi ruoka-aputoiminnan ”hiljaista tietoa”, niin kansallisessa kuin paikallisessa kontekstissa.

Opinnäytetyössäni avaan ensin tietopohjaa, jonka avulla lukija pääsee käsiksi ruoka-aputoimintaa leimaaviin tekijöihin. Menetelmäosuudessa kuvaan Turussa järjestettävää foorumia ja sen sisältämän verkostokeskustelun sisältöjen valintaperusteita. Kehittämistyössä käytettyjen menetelmien esittelyn jälkeen vuorossa ovat haastattelujen ja verkostokeskustelujen teemoista nousseet tulokset. Kehittämissuhteet seuraavat tätä omissa luvuissaan. Lopuksi-luku sisältää oman pohdintani lisäksi tilaajan kommentoinnin.

2 ILMIÖ NIMELTÄ RUOKA-APU

Kautta Euroopan on nähty laajalti ruokahävikkiin liittyviä avauksia. Näkyvimpänä voidaan mainita Ranskan pakkolakiin verrattava uudistus, jossa ruokahävikin poisheitämisestä tehtiin käytännössä laitonta. Tällaisesta jakeluvaihtoehdosta on tehty lakialoite nyt myös Suomessa (Lakialoite LA 29/2016 vp 2016). Hävikkiruokaan, ruoka-apuun, lainsäädäntöön, viranomaisohjaukseen ja sen kehitykseen liittyvän tematiikan voidaankin väittää olevan murroksessa 2010-luvulla.

Vaikka hävikkiruokan ympärille syntyy enenevässä määrin myös kaupallista toimintaa, on yksi näkyvimmistä ilmiöistä edelleen järjestöjen toteuttama, vähävaraisille kohdistettu ja hävikkiä hyötykäyttävä ruoka-aputoiminta. 1990-luvun laman jälkeisinä vuosina on monin paikoin onnistuttu saamaan käyttöön kaupoista ja keskusvarastoista poistettavaa hävikkiruokaa. Hävikkiruoka-apua tarjoavat järjestöt toimivat elintarvikejärjestelmän ns. loppukäyttäjinä, jotka pääsääntöisesti jakavat ruoan maksutta eteenpäin sitä tarvitseville.

Ruokahävikki terminä on hyvin monimuotoinen. Ruokahävikkiä syntyy elintarvikeketjussa sen kaikissa vaiheissa; ravitsemusliikkeistä kotitalouksiin, teollisuuden raaka-aineiden prosessoinnista eläinten ruhoihin ja pelloille pilaantuvaan viljaan, ravintoloiden ja koulujen lautasjätteisiin, kuoriin ja perkeisiin (Silvennoinen, Koivupuro, Kataja-juuri, Jalkanen & Reinikainen 2012, 13). Tässä työssä ruokahävikki-termillä tarkoitetaan sellaisia elintarvikkeita, jotka soveltuisivat vielä täysin ihmisten ravinnoksi, mutta jotka päätyvät jätteeksi syystä tai toisesta.

Ruoka-apu koostuu karkeasti määritellen kolmesta eri tavasta jakaa ruoka-apua: EU-ruoka-avusta, erilaisilta elintarviketoimijoilta lahjoituksena saadusta ja jaettavaksi tarkoitettua hävikkiruokasta sekä ruoka-aputoimijoiden omilla varoilla ostetusta ruokasta. Tämä opinnäytetyö tarkastelee yksinomaan hävikkiruoka-apua eikä jo pitkään maassamme jaettua EU-ruoka-apua. Hävikkiruokana saatua ruoka-apua jaettiin pelkästään yhden turkulaisen järjestön kautta yli 548 tonnia vuonna 2015 (Operaatio Ruokakassi 2015) samalla kun samana vuonna EU-ruokaa jaettiin kokonaisuudessaan

Suomessa 842 tonnia (Maaseutuvirasto 2015b). EU-ruoka-avun osuus Turun seudulla jaettavasta ruoka-avusta on siis verrattain pieni, arvioiden mukaan 2 % (Honkanen 2016; Silvola 2016). Ruoka-apu annetaan Suomessa ja myös Turussa pääsääntöisesti ruokakassien muodossa.

Hävikkiruokaan kohdistuva, alati kasvava ruoka-aputoiminta on ilmiönä mielenkiintoinen ja siihen kiinnittyä useita nykyhetkeen nivoutuvia tärkeitä teemoja: ruokakulttuurimme ekologisuus ja resurssien käytön viisaus sekä huono-osaisten auttaminen. Silti, vaikka ruoka-aputoiminta näyttäytyy sosiaalisen huolenpidon, altruismin ja muiden ihmisyyttä puolustavien arvojen edustajana, on toiminta luonteeltaan myös sangen ristiriitaista. Ruoka-aputoiminta voidaan nähdä toimintana, jota ei tulisi olla hyvinvointivaltiossa olemassa.

Ruokapankit ja kaduilla kiemurtelevat leipäjonot sopivat huonosti yhteen pohjoismaisen hyvinvointimallin kanssa. (Hänninen, Karjalainen, Lehtelä & Silvasti 2008, 13–14.) Ruoka-aputoiminnan vakiintuessa voidaan perustellusti väittää, että valtion vähenevä vastuu yhteiskunnan heikompiosaisimpien huolehtimisesta on oikeutettua jonkin ulkopuolisen tahon hoitaessa tätä tehtävää; etenkin sosiologian ja yhteiskuntatieteiden koulukunnat ovat tuoneet ruoka-avun sangen ongelmallista tematiikkaa esiin (mm. Poppendieck 1998; Hänninen, Karjalainen, Lehtelä & Silvasti 2008; Evans, Campbell & Murcott., 2012; Midgley 2013; Ohisalo & Saari 2014; Salonen 2016). Pohjoismaisen hyvinvointivaltion kyvyttömyys ratkaista vaikeimmassa asemassa elävien kansalaistensa mahdollisuuksia yhteisön täysipainoisina jäseninä ja kuluttajina antaa myös tietä yhä laajemmalle kolmannen sektorin vastuunotolle (Silvasti 2008, 250–251; Kuvaja 2002, 17). Pohjois-Amerikassa on ollut nähtävissä ruokapankkitoiminnan institutionaalistuminen, jossa järjestäytynyt ruoka-aputoiminta on alkanut kiinnostaa myös markkinavoimia ja joissa nykyisellään liikeyrityksillä on valtavasti vaikutusvaltaa. Suuntaus on ollut omiaan edistämässä yhteiskunnan luonnetta hyväntekeväisyysyhteiskunnan suuntaan ja tämä suuntaus on tutkijoiden ja valtiojohtoisen hyvinvointivaltion kannattajien murheeksi levinnyt kaikkialle läntiseen maailmaan.

Ruoka-aputoiminta kohtaa monenlaista kritiikkiä ruokaa hakevien ihmisten kokemasta häpeäntunteesta ja leimaantumisesta lahjoitusruoan riittävään ruokaturvaan. Ruokaturva on käsite, joka sisältää oletuksen ravintoarvoiltaan riittävästä ja turvallisesta ruoan saatavuudesta sekä mahdollisuudesta hankkia se sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla (Silvasti 2011). Ruokaturvan voidaankin väittää muuttuneen yksityiseksi liikesuhteeksi sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon ja pohjoismaiselle hyvinvointivaltiolle ominaisen universalismin ihanteen tieltä (Riches 2008, 26–27). Saattaa olla, että pidemmälle vietävä tarkastelu osoittaisi, että hämmentävän suuri osa ihmisistä joutuu tasapainoilemaan riittävän ruoka- ja elintarviketurvan kanssa; osa ei pysty ostamaan haluamaansa ruokaa, osa kantaa huolta kyvystään ruokkia riittävällä tavalla itsensä ja perheensä ja osalla ei yksinkertaisesti ole mitään syötävää. Köyhyys ja nälkä ovat ilmiöitä, joilla on monitahoiset kasvot.

Suomessa paljon huono-osaisuutta tutkinut, köyhyysprofessorinakin tunnettu Juho Saari esittää väitteen, ettei mikään viittaa siihen, että yhteiskunnan tilanne olisi lähi-vuosina paranemassa (Saari 2015, 13). Mikään ei myöskään viittaa siihen, että ruoka-aputoiminta olisi tulossa tiensä päähän, enemmänkin päinvastoin. Loppusyksystä 2016 valtio antoi melkoisen kohun saattelemana tiedon 1,1 miljoonan euron valtionavusta ruoka-aputoiminnan kehittämiseksi (Valtioneuvosto 2016). Niin kauan kuin järjestelmä tuottaa suuria määriä hävikkiä ja järjestöt näkevät tekemänsä työn mielekkäänä ja tarpeellisena, tulee toiminta jatkumaan. Aiheen moninaisista teemoista toivoisi kuitenkin jatkossa käytävän laaja-alaista keskustelua.

2.1 Ruoka-aputoiminnasta Suomessa

Ruoka-apu on humanitääristä apua, jonka vastaanottajiksi helpommin mielletään kehitysmaat tai mahdollisesti muut kriisialueet kuin Suomen kaltainen valtio. Ruokaavun antaminen ei ole ilmiönä tietenkään millään lailla uusi ja sitä on vuosituhansia annettu kaikkialla maailmassa. Suomessa 1990-luvun lamasta alkoi kuitenkin hyvinvointivaltiomme rapautuminen, jolloin suuri määrä ihmisiä joutui hakemaan väliaikais-ta helpotusta ilmaisista aterioista sekä ruokakasseista niitä jakavilta toimijoilta.

Valtio ei kyennyt toimimaan voimakkaassa taantumassa ihmisten perustarpeiden täyttämiseksi. Ruoka-apu ja suomalaiset leipäjonot olivat näkyvästi esillä yhteiskunnassa ulkomaita myöten, muun muassa 1993 käynnistyneestä ”Nälkä-äläkästä” johtuen (Karjalainen 2008, 69–71). Akuutissa tilanteessa valtionkirkko mobilisoitui huolehtimaan ruoka-aputoiminnasta aivan uudella tavalla ja ensimmäinen ruokapankki perustettiin Tampereelle vuonna 1995. (Hänninen, Karjalainen, Lehtelä & Silvasti 2008, 10.) Vuonna 1996 seurakuntien ruokapankkeja oli 11 (Hiilamo, Pesola & Tirri 2008, 116). Tilapäisen hädän kutsuhuutoon vastasivat yhdistysten ja muiden järjestöjen lisäksi nimenomaan seurakunnat (Malkavaara 2000, 11). Ruokapankkitoiminnan aloittamisen taustalla oli pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon; sitä ei tulkittu vain ruoan jakelukanavaksi vaan osaksi laajempaa auttamis- ja vaikuttamistyötä (Hiilamo ym. 2008, 116). Kirkko ja myöhemmin paikallisseurakunnat edistivät aktiivisesti myös työttömien toiminnan järjestäytymistä (Karjalainen 2008, 74).

Laman hellittäessä toiminta jäi monien yllätykseksi elämään ja Suomessa arvioidaankin olevan yli 400 toimijaa vähintään 226 kunnassa, jotka edelleen tavalla tai toisella jakavat ruoka-apua sitä tarvitseville (Ohisalo, Eskelinen, Laine, Kainulainen & Saari 2013, 13). Pääsyy ruoka-aputoiminnan vakiintumiseen arvioidaan johtuvan Suomen osallistumista ainoana Pohjoismaana EU:n ylijäämäruoan jakamiseen. Vuonna 1995 alkaneen ja nykyään EU:n koheesiopoliittisen rahaston kautta edelleen käynnissä olevan EU-ruoka-avun tavoitteena on edistää sosiaalista yhteenkuuluvuutta Euroopan unionissa ja vähentää köyhyydessä ja syrjäytymisvaarassa elävien ihmisten määrää (Maaseutuvirasto 2015a). Erityistavoitteena on lieventää köyhyyden pahimpia muotoja tarjoamalla aineellista tukea. Suomessa tuki annetaan EU-ruoaksi kutsutun ruoka-avun avulla.

EU-ruoan jakamiseen alusta asti osallistuneista seurakunnista osa on siirtänyt jakamansa ruoka-avun painopisteen ateriapalveluihin ja kauppojen osto-osoituksiin ruokakassien jakojen sijaan samalla kun aikaisempia jakelukeskuksia on 1990-luvun lopusta lähtien lakkautettu. Evankelis-luterilaisista seurakunnista edelleen arviolta 200 jakoi ruokaa vielä vuonna 2013, rahoittaen toimintaansa monesti oman diakoniabudjettinsa kautta (Ohisalo ym. 2013, 62).

Ruoka-apua on saatavilla laajasti ympäri Suomea kuitenkin keskittyen suurempiin kaupunkeihin. Suomessa on muita Pohjoismaita laajempi ruoka-aputoimijoiden verkosto (Hanssen ym. 2014, 92). Suomessa varsinainen hävikkiruokaan kohdistuva ruokapankki-tyyppinen toiminta on ollut vähäistä. Vantaalle kesällä 2015 avattua logistiikkakeskusta voidaan pitää Suomen ensimmäisenä hävikkiruokaa koordinoivana ruokapankkina. Projektia hallinnoivat Vantaan kaupunki, Vantaan seurakunnat ja Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sen ympärille luodussa Yhteinen pöytä – toimintamallissa yhdistetään hävikkiruokan hyötykäyttö asukaslähtöiseen ja yhteisölliseen kansalaistoimintaan.

Käsitteenä ruokapankki on monivivahteinen. 1990-luvun laman aikaisia, pääosin EU-ruokaa tai muutoin hankittua ruoka-apua koordinoineita toimijoita on kutsuttu ruokapankeiksi. Ruokapankki voitaisiin paremmin määritellä hyväntekeväisyysorganisaatioksi, joka kerää, lajittelee, varastoi ja jakaa ylijäämäelintarvikkeita joko suoraan sitä tarvitseville tai esimerkiksi jonkin vapaaehtoisjärjestöjen kautta. Ruokapankit kykenevät ottamaan vastaan suurempia eriä lahjoitusruokaa ja niillä on usein kalusto, jolla noutaa ruokaa niin lähialueen toimijoilta kuin suuremmista jakelukeskuksista (Hanssen ym. 2014, 52). Ruokahävikkiä jakavat toimijat voidaan jakaa tutkimuksen mukaan suoriin (itse ruokansa hakevat ja jakavat) ja epäsuoriin jakajiin, joiden kautta ruoka ohjautuu (mt. 11–12). Tällaisia toimijoita ovat ruokapankit. Suomessa yleisin on noudot ja jaot alusta loppuun huolehtiva toimintamalli.

Ruoka-aputoimijat ovat järjestötoiminnalle ominaisesti hyvin itsenäisiä ja pieniä ja niillä on samankaltaisia ongelmia kaikkialla Pohjoismaissa; jatkuvaluonteisen rahoituksen, tilojen, osaavan henkilöstön ja logistiikan kanssa painiskelee suuri osa (Hanssen ym. 2014, 65). Viime vuosina monissa maissa on herätty toimimaan keskitetysti. Norjassa perustettiin ruokapankki vuonna 2013 ja se tehtiin suurten elintarviketoimijoiden omasta aloitteesta yhteistyössä Norjan hallinnon kanssa. Tanskassa prosessi on edennyt vaiheittain, 2009 aloitettu toiminta on kasvanut 300 jäsenyhdistyksen ruokapankiksi. 1986 perustettu ruokapankkien keskusjärjestö FEBA (European Federation on Food Banks) tuo yhteen 264 ruokapankkia sekä yhteensä 33 800 hävikkiruokaa jakavaa toimijaa 22:sta eri Euroopan maasta (FEBA 2015). Näiden rekisteröityjen ruokapankkien kautta ruoka kulkee yrityksiltä hyväntekeväisyysjärjes-

töille, jotka puolestaan jakavat ruoan lähinnä aterioina ruoka-apua tarvitseville. Suomesta ei ole yhtään järjestöä mukana.

Suurin osa Suomen sosiaali- ja terveysalan-järjestöistä saa avustusta Raha-automaattiyhdistykseltä (RAY). RAY ei ole kuitenkaan voinut olla tukemassa toimia, joiden arvioidaan kuuluvan julkisen sektorin vastuulle (RAY Avustustoiminta 2012, 14) ja tällainen sosiaalipoliittinen leima, oikeutetustikin, on ruoka-aputoiminnalla. Perustoiminnan ulkopuolelle kohdistettuja projekteja RAY on kuitenkin tukenut ja näin on mahdollistettu palkkatyöntekijöiden saapuminen myös ruoka-aputoimintaan. Tulevaisuudessa RAY saattaa linjauksissaan ottaa aiempaa enemmän vastuuta ruoka-aputoimijoiden toimintamahdollisuuksista. Tästä viitteitä antaa 1.3.2016 Jyväskylän Katulähetys ry:n kanssa perustama ruokapankki, jonka tarkoitus on aktivoida ruokajonoasiakkaat vertaistuen, toiminnallisten ryhmien, palveluohjauksen, neuvonnan ja matalan kynnyksen kohtaamispaikkatoiminnan avulla (RAY 2016).

Havaittavissa toiminnan vakiintuneisuuden lisäksi on myös sen kristillinen luonne. Tämän työmuodon kristillinen sävy on selitettävissä perinteisenä osana kristillistä auttamistyötä ja se seuraa kristillisen kirkkokunnan alusta asti omaksumaa tehtävää pitää yhteiskunnan vähäisimmistä huolta. Ruoka-avun tarjoaminen toisaalta kuvastaa kaikkien yhteiskuntien moraalista olemusta nälkäisten ruokkimisesta ja vastaa myös muidenkin uskontojen käskyyn huolehtia köyhistä ja hätää kärsivistä. Tutkimuksen mukaan yli 60 % Suomen ruoka-aputoimijoista ovat arvopohjaltaan kristillisiä (Ohi-salo ym. 2013, 20), mutta mukana on myös sekulaareja, muun muassa työttömien järjestöjä. Suomessa ja Pohjoismaissa ruoka-aputoiminnan kristillisuus ei ole yllättävää myöskään siksi, että koko hyvinvointiyhteiskunnan ja sosiaalihuollon alkujuurien kehittyminen voidaan yhdistää merkittävällä tavalla kristillis-sosiaalisiin liikkeisiin (Möttönen & Niemelä 2005, 14).

Ruoka-aputoiminnan hengellistä, kristillistä luonnetta voidaan pitää joko ”siunauksena” tai täydellisenä negaationa. Aiheesta juuri väitellyt Anna Sofia Salonen suhtautuu kriittisesti ruoka-avun uskonnolliseen sävyyn; hän muun muassa kokee, ettei yksilöiden valinnan- ja uskonnonvapaus toteudu ruoka-apua hakiessa. Hänen väitöstyönsä mukaan ruoka-apuun tukeutuvat eivät kuitenkaan pääsääntöisesti näe negatiivisesti

ruokajakojen hengellisiä osuuksia tai symboleja (Salonen 2016, 59). Useissa paikoissa, myös Turussa, ruokakassin saa ilman tilaisuuksiin osallistumista.

2.2 Ihmiset ja järjestöt leipäjonoissa

Perinteet ruoka-avun tarjoamiseen vähäosaisille elävät voimakkaana kaikkialla läntisissä maissa. Ensimmäinen kokonaisvaltainen aiheeseen liittyvä tutkimus Suomessa tehtiin Itä-Suomen Yliopiston sekä Raha-automaattiyhdistyksen toimesta. *Kuka seisoo leipäjonossa?* toteutettiin laajalla otannalla (N=3474) ruoka-avun pariin hakeutuneista ihmisistä tutkimalla muun muassa heidän sosio-ekonomista asemaansa, syitä ruoka-avun hakemiseen ja heidän kokemukseensa siitä. Tutkimuksessa arvioidaan karkeasti ruoka-apuun tukeutuvan vuosittain yli 20 000 suomalaista. Ruoka-apu vähentää niukkuuden kokemusta ja edesauttaa pärjäämistä jopa siinä määrin, että tutkimukseen osallistujista 82 % kokivat osin tai täysin ruoka-avun välttämättömyyden elämässään. (Ohisalo & Saari 2014, 101). 56–65 vuotiailla riski kokea näin on lähes viisikertainen (mt. 104).

Yleisiä syitä ruoka-avun hakemiselle on monia. Usein hakijat ovat esimerkiksi yhden hengen talouksia, heillä saattaa olla yksi tai useampia ongelmia esimerkiksi korkeiden asumiskustannuksien, heikon terveyden, elämän hallinnallisten ongelmien tai heikon työmarkkina-aseman kanssa. (mt. 110–111.) Avuntarvitsijoilta ei vaadita perusteluja tai selvityksiä ruoan saamiseen, leipäjonoissa ei ole byrokratiaa. Toimintatapa antaa toisaalta mahdollisuuden väärinkäytöksiin, mutta se antaa myös tilaa vaikeassa paikassa olevien yksilöiden omaehtoisuuteen. Avustusruokaa hakevat ovat useimmiten eläkeläisiä, heikossa taloudellisessa tilanteessa olevia sekä matalammin koulutettuja.

Huono-osaisille tulisi järjestää kohdistettuja erityispalveluja, sillä heidän ongelmansa ovat monisyisiä, he tarvitsevat arkeensa hallittavuutta (Saari 2015, 13–17). Monet avuntarvitsijat eivät edes kykene tulemaan jakopaikoille huonon kuntonsa takia. Ruoka-apua vievätkin perille koteihin niin diakonit kuin laaja yksityisten auttajien joukko. Myös lapsiperheillä saattaa olla vaikeuksia leimata itseään leipäjonoihin; eräs kuule-

mani ilmiö on, että perheet pelkäävät huoltajuutensa puolesta sosiaaliviranomaisten saadessa tietää heidän taloutensa todellisesta tilasta, eivätkä he siksi hakeudu ruoka-aputoiminnan piiriin.

Ruoka-apukenttä toimii suurelta osin vapaaehtoisvoimin, lähes neljässä viidestä (79 %) ruoka-apupaikoista toimi vapaaehtoisia ja reilu kolmannes (35 %) kaikista paikoista toimivat yksinomaan vapaaehtoisvoimin (Ohisalo 2013, 21). Vapaaehtoistyö voidaan määritellä niin, että se on toimintaa, josta ei makseta palkkaa ja jota tehdään vapaaehtoisesti, omasta tahdosta (Pessi, Birgitta & Oravasaari 2010, 9) Ruoka-avulla, kuten ei järjestötyöllä yleisestikään olisi toimintaedellytyksiä ilman vapaaehtoistyötä. Useissa paikoissa ruoka-aputoiminta on saanut myös alkunsa vapaaehtoisten aloitteesta (Ohisalo ym. 2013, 19).

Vapaaehtoisten kirjo pitää sisällään muun muassa eläkeläisiä, työttömäksi jääneitä sekä mielenterveys- ja päihdekuntoutujia, mutta oman kokemukseni mukaan myös työvoimapolitiittisin keinoin työllistettyjä, Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaita, harjoittelijoita sekä omaa vakaumustaan toteuttavia yksilöitä. Tavallista on, että vapaaehtoistyöhön osallistuvat ovat itse avuntarvitsijoita, jotka pääsevät ruoka-avun piiriin osallistumisensa kautta. Osa on siirtynyt ”autettavasta auttajaksi”. Ruoka-avussa toimivat yhteisöt kokevat omalta osaltaan taistelevansa syrjäytymisen ehkäisemisen sekä uudelleen työllistymisen puolesta ja tärkeäksi koettua työmuotoa tuetaan myös usein omin resurssein. (mt. 2013, 23–25.)

Ruoka-aputoimijoiden ominaispiirteet

Suomalaista ruoka-aputoimintaa organisoidaan usein eri tavoin ja sitäkin useampien eri toimijoiden toimesta. Osalle ruoka-avun toimittaminen on sivutoimista, josta hyvänä esimerkkinä on evankelis-luterilaisen kirkon diakonityön kautta tarjottava ruoka-apu. Osa toimijoista ovat ensisijaisesti juuri ruoka-avun ympärille perustettuja, kuten Manna-apu ry Espoossa ja Operaatio Ruokakassi ry Turussa. Varastoinnista ja usein päivittäisestä logistisesta paineesta johtuen vain harva järjestö kykenee tuoretuotteiden hakuihin tai suurten kertalahjoitusten säilyttämiseen ja jakamiseen. Hävikkiruo-

kaa jakavilla ruoka-aputoimijoilla ei ole usein riittävää varastointitilaa tai kylmäketjun turvaamiseen tarvittavaa kylmälaitteistoa, joten saatu ruoka pyritään jakamaan ajantasaisesti ruoka-apua tarvitseville tai mahdollisuuksien mukaan säilömään ja pakastamaan ruoka myöhemmin jaettavaksi. Kuljetuksia tehdään myös laajasti vapaaehtoisten omilla ajoneuvoilla ja useasti pienempiä hankintoja rahoitetaan jopa vapaaehtoisten omista taskuista.

Järjestöjen itsenäisestä luonteesta johtuen, myös niiden rahoituskanavat ovat omaileimaisia ja vaihtelevia. Rahoitus toimintaan tulee pääosin toimijoilta, mm. seurakunnilta itseltään. Avun tilkkutäkki – hankkeen mukaan kunta oli avustamassa vain 7 % ruoka-aputoimijoista (Ohisalo ym. 2013, 31). Juuri rahoituksen mahdollistaminen on avainasemassa, sillä kaikkien toimijoiden ei ole mahdollista tukeutua kokonaisvaltaisesti kunnalliseen tukeen tai suurten organisaatioiden apuun. Sektori- ja hallintorajat ylittävään, laajempaan tapaan organisoida toimintaa, löytyy jo lukemattomia innovaatioita ympäri Eurooppaa, mutta tasapainoiseen ja pysyväluonteiseen toimintaan tarvitaan aina ennen kaikkea myös rahoituksen suomia mahdollisuuksia.

Kokemukseni mukaan osa ruoka-aputoiminnan vapaaehtoisista ovat pitkään toiminnassa mukana olleita ja kantavat myös osin kohtuutonta taakkaa työn mahdollistamisesta. Tutkimustietoa ruoka-aputoiminnassa mukana olevien vapaaehtoisten työhyvinvoinnista ei ole saatavissa, mutta työn fyysisyys, mukana olevien vapaaehtoisten ikäjakauma ja lyhyet mukanaolajaksot ilmentävät vaikeasti perehdytettävää ja koordinoitavaa kenttää. Osaamisen kehittäminen ja henkilökohtaisten taitojen hyödynnettävyys saattaa vaikeutua resurssipulasta ja kiireisestä työtilanteesta johtuen. Aiemmin laajasti vapaaehtoistyönä toteutettu ruoka-aputoiminta on saanut palkkatuen- ja muiden työvoimapolitiittisten tukien avulla työn koordinoitua ja toteutusta tasapainoisemmaksi ja siten myös työn ammattimainen luonne on edistynyt.

Ruoka-aputoiminnan ammatillistuminen on mielestäni laajasti sidoksissa sen nykyisellään useina päivinä tai jopa kuutena päivänä viikossa tekemiin noutoihin, elintarvikelain- ja muun lainsäädännön tarkkaan ohjeistukseen elintarvikkeiden asianmukaisesta varastoinnista ja kuljetuksista sekä järjestöjen kasvavaan vastuuseen täyttää yhä kasvaviin leipäjonoihin hakeutuvien ihmisten tarpeet. Järjestöbarometrin (2014)

mukaan suomalaisille järjestöille on yleistä hallinnollisen työn kuormittavuus, vapaaehtoisten sitouttamiseen liittyvä problematiikka sekä rahoitukseen ja toisaalta laajenemisvaateisiin liittyvät näkökulmat. Samojen teemojen voidaan nähdä toistuvan ruoka-aputoiminnassa.

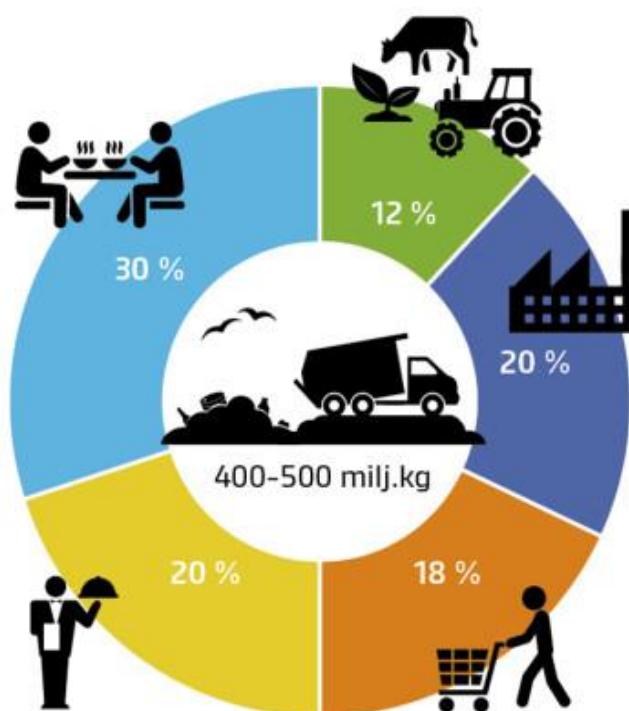
Ruoka-aputoiminta, kuten järjestötoiminta yleisesti, on näkemäni perusteella hyvin yhteisöllistä; työmuodon tärkeys saa ihmiset jatkamaan ja palaamaan mukana toimintaan. Yhteisöllisyys näkyy myös ruoka-aputoimijoille tavanomaisena tapana tehdä yhteistyötä jakamalla saamiaan suurempia eriä muille saman alueen järjestöille (Hanssen 2104, 64; Järvenpää 2016).

2.3 Hyvä paha ruokahävikki

Ruoka-avun ja hävikkiruoan ympärillä on varsin moninainen kenttä siihen vaikuttavia elementtejä, mm. toimijoita ja lainohjausta, jotka yhdessä ja erikseen ohjaavat myös ruoka-aputoimintaa. Aihealueeseen liittyvät kaikki elintarviketoimijat alkutuotannosta vähittäistavaroiden tarjoajiin, bioenergiateollisuus, jätehuolto, elintarviketurvallisuus, logististen toimien kannalta jopa liikenneturvallisuus, mutta ehkä tärkeimpänä, markkinatalouteen pohjaava talousjärjestelmä ja sitä ohjaava poliittinen päätöksenteko. Ruoka-avun kehittyminen ja vakiintuminen ovat huimasti laajemman ruoka-poliittisen kokonaisuuden ilmentymä. Elintarviketeollisuus on globalisoitunut ja teollistunut siirtomaa-ajosta lähtien ja nykyhetkessä se rakentuu ruoan massatuotannon ja massakulutuksen varaan. Tällä kansallisella ja kansainvälisellä talouden osalla on perustavanlaatuisen vaikutus jokaisen ihmisen mahdollisuuksiin kuluttajina. (Silvasti 2008, 241–251.)

Kuten aiemmin todettiin, YK:n teettämän tutkimuksen mukaan on arvioitu, että globaalilla tasolla kolmasosa kaikesta ruoantuotannosta päätyy edelleen jätteeksi, tämä tarkoittaa vuositasolla karkeasti 1,3 biljoonaa tonnia (FAO 2011, 6). Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen (MTT) toteuttaman Foodspill 2010–2012 -hankkeen arvion mukaan Suomessa kaikesta syömäkelpoisesta ruoasta haaskataan koko elintarvikeketjussa peräti 10–15 prosenttia (Silvennoinen ym. 2012, 41).

Suomessa heitetään syömäkelpoista ruokaa roskiin koko ruokaketjun osalta siis arviolta noin 400 - 500 miljoonaa kiloa vuodessa. Eniten ruokaa menee hukkaan kotitalouksissa, noin puolet enemmän kuin esimerkiksi kaupoissa (ks. kuvio 1). Kotitalouksien ruokahävikki johtuu useimmiten suunnittelemattomuudesta, arjen muutoksista sekä keittiötaitojen ja viitseliäisyyden heikkenemisestä. Tähteitä ei hyödynnetä ja parasta ennen -elintarvikkeita käsitellään usein kuin viimeisen käyttöpäivän tuotteita.

Kuvio 1. Ruokahävikin jakautuminen ruokaketjussa (Silvennoinen ym. 2012,41).

Grafiikka: Jouni Hyvärinen, Luke

Kauppojen osalta syyt hävikin kertymiseen ovat erilaiset; tilaus- ja toimitusketjun toimintatavat ja tehokkuus, liian tiukka laadunvalvonta sekä kaupan sisäinen vaade pitää hyllyt laajasti täytettyinä mahdollistavat hävikin syntymistä. Myös kuluttajien suuret laatuvaatimukset ja ostoskäyttäytyminen kaupoissa tuottavat suuria määriä ruokahävikkiä. (Soisalon-Soininen 2012.) Kotimaiset ruoka-aputoimijat saavat jakamansa ruoan pääsääntöisesti vähittäiskaupoilta, tukkuliikkeiltä ja keskusvarastoilta.

Ruokahävikillä on käsitteenä monenlaisia merkityksiä, mutta työssäni käytän sitä kuvaamaan elintarvikehävikkiä, joka syntyy kauppojen ”parasta ennen” – merkinnän

ylittävistä, poistettavista tuotteista sekä elintarviketeollisuuden lopputuotteista, jotka syystä tai toisesta eivät päädy myytäväksi elintarviketoimijoille. Parasta ennen -merkintä liittyy tuotteen laadullisiin ominaisuuksiin. Näin merkittyjä tuotteita ei kannata heittää automaattisesti pois päiväyksen ylityttyä, vaan aistinvaraisesti voidaan arvioida niiden käyttökelpoisuus.

Usein tuotteet ovat kunnossa päiväyksen ylittymisen jälkeenkin. *Viimeinen käyttöpäivä* -merkittyjä tuotteita ei saa luovuttaa hyväntekeväisyyteen, jos viimeinen käyttöajankohta on ylittynyt. Poikkeuksena ovat ennen viimeisen käyttöajankohdan umpeutumista pakastetut tuotteet. *Parasta ennen* -päiväyksellä merkittyjä tuotteita voidaan sen sijaan luovuttaa hyväntekeväisyyteen myös päiväyksen umpeuduttua. Viimeinen käyttöpäivä -merkintää käytetään helposti pilaantuvissa tuotteissa ja se liittyy käytön turvallisuuteen, toisin kuin parasta ennen -päiväys.

Hävikkiruoan hyötykäyttö on monella tapaa kannatettavaa toimintaa. Ylijäämäruoan suhteen sen hyödyntämistä tärkeämpi tavoite olisi kuitenkin hävikin vähentäminen. Suurimmat kustannukset ja ympäristövaikutukset aiheutuvat nimenomaan turhan ruoan tuottamisesta ja ostamisesta. Ruokahävikin osalta elintarvikeketjun luonnonvarojen käyttö ja syntyneet ympäristökuormitukset ovat olleet turhia. Esimerkiksi ruokahävikin vuoksi turhan elintarviketuotannon ilmastonmuutos- ja rehevöitymisvaikutukset ovat selvästi suuremmat kuin mitä kaikkien elintarvikkeiden pakkausten valmistuksessa syntyy (Katajajuuri 2008; Katajajuuri 2014).

Millainen on suunta?

Vuoden 2016 Valtakunnallisessa jäte-suunnitelmassa määritetty jätehierarkia ohjaa syntynyttä jätettä valmisteltavaksi uudelleenkäyttöä varten. Ellei uudelleenkäyttö ole mahdollista, jäte on hyödynnettävä ensisijaisesti aineena (kierrätettävä) ja vasta toissijaisesti energiana (Ympäristöministeriö 2015). Usein kuulemani huoli siitä, että energiateollisuus voisi tulevaisuudessa hyödyntää ruokahävikin ennen ihmiskulutusta ja ikään kuin kilpailla tästä ruoasta, on uudistettuun lakiin vedoten toivottavasti aihee-

ton. Ruokaa, muun muassa ylijäämäleipää päätyy kuitenkin tällä hetkellä etanolin valmistukseen (Hanssen ym. 2014, 65)

Euroopan komission ja täten myös Suomen tavoitteena on, että kierrätysyhteiskunta on kehittynyt vuoteen 2020 tavalla, jossa kaikki jätteet toimivat resurssina. Hävikki-ruoan osalta EU:n kiertotalouspaketti linjaa, että ruokahävikki tulisi puolittaa 2030 mennessä (Euroopan Parlamentti 2015). Tavoitteiden toteutuminen vaatii toimivia työkaluja ruokahävikin jatkuvaan seurantaan ja vähentämiseen koko ruokaketjussa. Tehokkaan ruokahävikin vähennyskeinojen etsiminen ja hyödyntäminen on käynnistynyt Suomen lisäksi lukuisissa maissa ja niihin odotetaan koko elintarvikeketjun osallistuvan. (Silvennoinen ym. 2012, 43.)

Tulevaisuudessa toivotaan nähtävän enemmän ohjeistuksia ja lainsäädäntöä, joka mahdollistaa hävikin pienentämistä ja jatkojalostusta. Pohjoismaisen Nordic Food Redistribution Projektin mukaiset havainnot osoittavat, että ruoka-aputoimijoilla on merkitystä ruokahävikin vähentämisessä ja niiden potentiaalia olisi mahdollista kasvattaa viranomaisyhteistyötä ja rahoitusmahdollisuuksia lisäämällä (Silvennoinen 2015; Hanssen 2014, 52). Elintarviketurvallisuusvirasto Evira valmisteli vuonna 2013 yhdessä Maa- ja metsätalousministeriön kanssa ruoka-apuohjeen (Evira 2013), jonka tarkoituksena oli edistää hävikkiruoan hyödyntämistä ja sitä ruoka-apuna tarjoavien toimijoiden toimintamahdollisuuksia.

2.4 Toiminta lahjoitusruoan ympärillä

Ruoka-aputoimintaa eniten ohjaavat elementit ovat päivittäinen logistiikka ja varastointi, kuljettajien ja muun henkilökunnan panos. Ammattimaisuuteen ja laadukkaaseen toimintaan ohjaa lainsäädäntö, joka ohjaa muun muassa ruoan kylmäketjun ja riittävän hygieniatason ylläpitämiseen sekä asianmukaisten tilojen ja kaluston käyttöön. Lahjoitusten saaminen on ruoka-aputoimijoille oleellinen resurssi ja monet järjestöt toimivat pelkästään hävikkilahjoitusten turvin. Tästä syystä ammattimaisuus on oleellista myös lahjoittajatahojen aktivoimiseksi.

Jokainen järjestö saa itse päättää jakotavoistaan, siitä miten, missä ja kenelle se ruokaa tarjoaa. Suomessa hävikkiruoka-avun jakaminen tapahtuu pääasiassa ruokakassien muodossa, joissa on vaihtelevasti erilaisia tuotteita. Muissa maissa tyypillinen ruoka-annosten jakaminen ei ruoka-avun muotona ole yleinen Suomessa muihin Pohjoismaisiin verrattuna (Hanssen ym. 2014, 61.), vaikka ruokailuja on toki täälläkin. Hävikiksi jäävien ruoka-annosten jatkokäyttöä ja jalostusta hidastaa vaade elintarvike- ja ruoanvalmistustilojen sekä ruoan kuumana säilyttämisen suhteen; ruuan jäädyttäminen, myyminen tai uudelleenkäyttö on nykyainsäädännön mukaan kiellettyä. Valmistetun, hävikiksi joutuvan ruoan jakelua suoraan sen valmistuspaikalta ovat kokeilleet useat koulut Suomessakin. Määrät yksittäisissä tarjoilupisteissä ovat vähäisiä, joten sen keräily ja jakelu olisi mahdollisesti myös tehotonta. (Sitra 2013.)

Hävikkiruokaa jakavien toimijoiden tulee täyttää elintarviketoimijoille tarkoitetut vaatimukset *Ruoka-apuohjeen* (Evara 2013) tekemiä lievennyksiä lukuun ottamatta. Vuonna 2002 Euroopan elintarviketurvallisuusviranomaisten harmonisoima asetus elintarvikelainsäädäntöä koskevista yleisistä periaatteista ja vaatimuksista (N:o 178/2002) asettaa kaikki ruoan jakamiseen osallistuvat toimijat samalle viivalle, riippumatta siitä, ovatko ne voittoa tavoittelevia tai tavoittelemattomia. Ruoan jäljitettävyyden kaikissa tuotanto- ja jakeluvaiheissa on asetuksen mukaan pakollista. Suomessa, niin kuin muissakin Euroopan maissa, lakia on tulkittu eritavoin ja painokkuuksin. Suomessa ruoka-aputoimijoilta ei edellytetä lahjoituksena saadun ruoan jäljittämistä vaan toimijat kuuluvat elintarvikevalvonnan piiriin ja tekevät omat omavalvontasuunnitelmansa annettujen ohjeiden mukaisesti.

Ruoka-aputoimijoihin kohdistuu muitakin ammatilliseen toimintaan kohdistuvia vaatimuksia. Trafin kuorma-autokuljettajien ammattipätevyyttä koskeva koulutusvelvoite tuli voimaan 10.9.2014 ja on pakollinen myös ruoka-apua kuljettaville (Trafi 2014). Ammattipätevyyden ylläpitäminen vaatii kuljettajalta viiden vuoden aikana 35 h jatkokoulutusta, joiden kulut järjestöjen tulee itse maksaa. Suuri osa ruoka-aputoimijoista hoitavat kuljetukset henkilö- tai pakettiautoilla, kuitenkin suurimpiin toimijoihin mm. Operaatio Ruokakassi ry:en koulutusvelvoite on kohdistunut viikoittaisten, pääkaupunkiseudulle tehtävistä kuorma-autonoudoista johtuen. Päivittäinen ruoan hakeminen vaatii kuljetustoimilta suuria ponnistuksia, pääsääntöisesti ruoka-apua tarjoavat jär-

jestöt joutuvat keskittämään kaikki voimavaransa logistisiin järjestelyihin ja varastoinnin ylläpitämiseen.

Jokainen järjestö voi omatoimisesti solmia sopimuksia paikallisten, ruokaa lahjoittavien elintarviketoimijoiden kanssa. Ruokalahjoituksia kerätään ruoanjakeluketjun erilaisilta toimijoilta, mutta pääosin ruoanjalostusteollisuuden keskusvarastoilta, vähittäistavarakaupoilta ja paikallisilta tuottajilta. Suomen vähittäis- ja tukkukauppojen ruokahävikin arvioidaan olevan 65–75 miljoonaa kiloa vuodessa (Silvennoinen ym. 2012, 32), josta selvityksen mukaan pääkaupunkiseudun ja Turun alueen ruoka-aputoimijat nykyisellään toimittavat eteenpäin noin 2-3 miljoonaa tonnia (Silvennoinen 2015).

Lahjoitettavat tuotteet ovat leipomotuotteita, eineksiä, hedelmiä, vihanneksia ja maitotuotteita, mutta myös lihaa (Hanssen 2014, 66–67.) Keskusvarastoilta saadaan tuotteita, jotka eivät ole päätyneet vähittäismyyjille ajoissa sekä uutuustuotteita, jotka ovat jäämässä valmistajien käsiin. Yksittäisen, hävikkiruokaa sisältävän kassin arvoksi on arvioitu 20–30€ (Ohisalo ym. 2013, 28; Hanssen ym. 2014, 63). Kustannukset yhtä jaettua kassia kohden olen arvioinut noin 50 senttiin suhteuttaen vuosittaiset perustoiminnan kulut sekä jaettujen kassien määrään (Operaatio Ruokakassi 2015).

Näkökulmaa lahjoittajista

Ruokahävikki itsessään luo kustannuksia yrityksille, ja jokainen yritys oletettavasti pyrkii toimillaan taistelemaan sen syntyä vastaan. Tekemällä yhteistyötä ruoka-aputoimijoiden kanssa yritykset lahjoittavat muutoin poistettavaksi joutuvan ruoan vähävaraisille. Lahjoittajat määrittävät haettavan ruoan ajankohdan ja sopivat siitä ruoka-aputoimijan kanssa.

Miksi lahjoittaa hävikkiruokaa ruoka-aputoimijoille? Yritysten kannalta ruoka-apuun lahjoittaminen on resurssi, sillä sen tiedetään tuovan säästöjä jäte- ja kuljetusmaksuissa. Toiminnan todellisista hyötyjistä ei ole käyty julkista keskustelua. Yritykset joissain paikoissa ovat kuitenkin alkaneet maksaa ruokahävikin noutamisesta, muun

muassa Göteborgissa Allwin-niminen yritys veloittaa ravitsemus- ja elintarvikeliikkeiltä toimintamaksua tekemistään noudoista. Samalla tulee kuitenkin todeta, että ruokahävikki on itsessään jo kuluerä kaupoille. Myös lahjoitusruoan mahdolliseen lajitteeluun voidaan nähdä kuluvan työntekijöiden resursseja. Yritysten osallistumisen ruoka-aputoiminnan tukemiseen voitaisiin nähdä osana maineen edistämistä (Lehtelä 2008, 61; Gram-Hanssen ym. 2016, 87). Arvoa voisi mitata muutenkin, nimittäin yritysten osallistuminen yhteisöä hyödyttäviin toimiin on parhaimmillaan hedelmällistä niin työntekijöille kuin asiakkaille. Tällöin yritykset ovat ottaneet ruoka-apuun lahjoittamisen osaksi yhteiskuntavastuutaan.

Suomessa yritykset eivät mielestäni ole tehneet näkyväksi yhteistyötä ruoka-aputoimijoiden kanssa. Tähän voi olla syynä toiminnan vapaaehtoinen, eikä niin ammattimaiseksi koettu luonne tai haluttomuus profiloitua teemoihin kuten köyhyys ja huono-osaisuus. Toisaalta voi olla, ettei niin yrityksillä kuin järjestöilläkään ole resursseja tai oikeanlaista väylää saattaa näkyväksi ruoka-aputyöhön osallistumista. Yritysten laajamittainen mukaantulo on mielestäni vasta alkamassa ja nouseva kiinnostus lahjoittamista kohtaan tulee haastamaan ruoka-aputoimijoita entisestään.

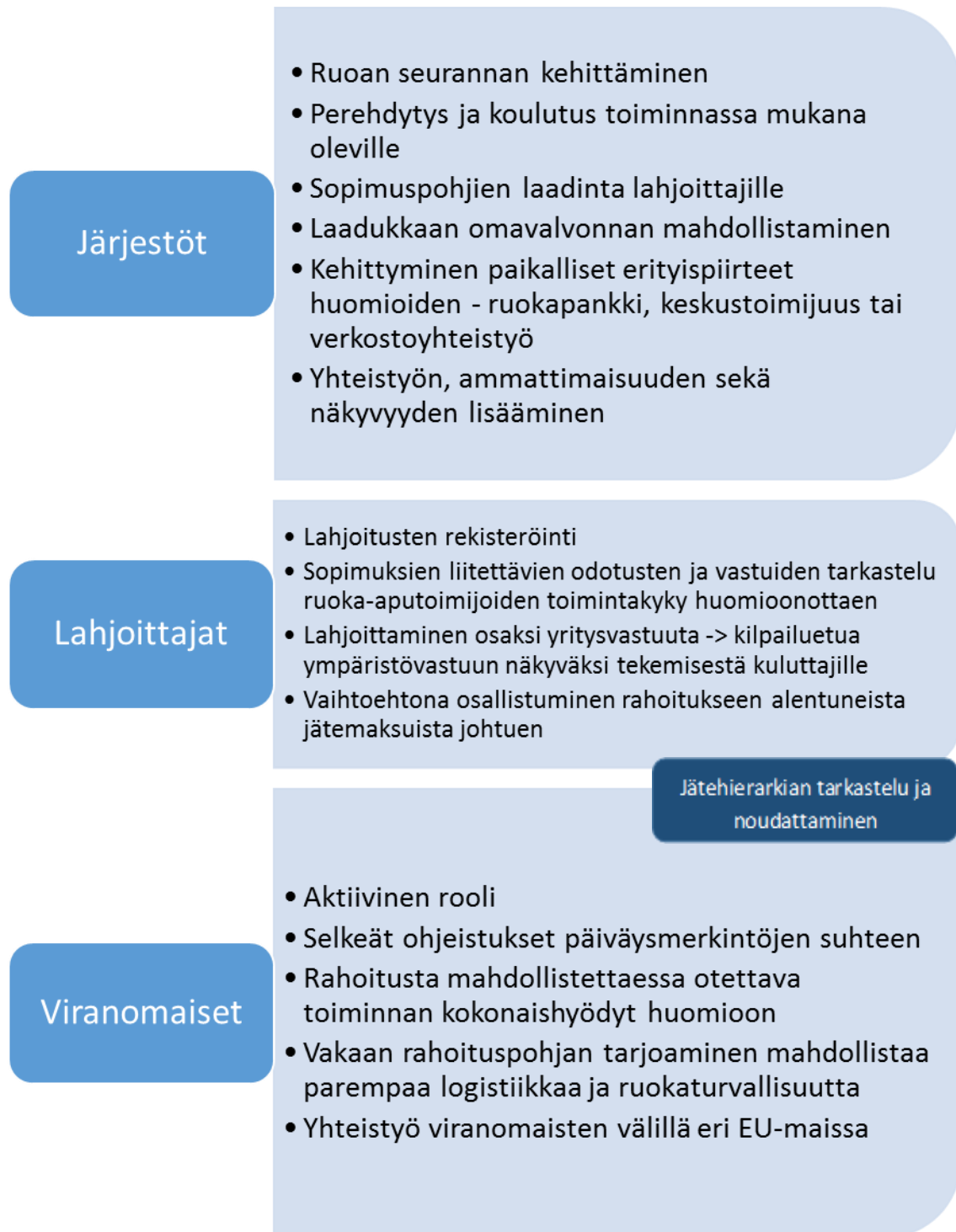
2.5 Tulevaisuus ruoka-aputoiminnassa

Nordic Food Redistribution Projekti on pyrkinyt mallintamaan hävikkiruokaa jakaville toimijoille käyttökelpoisia käytäntöjä, joiden kehittämisen keskiössä ovat perehdytys ja toiminnan sisäinen valvonta, saadun ruoan laadun tarkkailu, kuljetukset ja varastointi, sekä jakamiskäytäntöihin ja jätehuoltoon liittyvät osa-alueet. Kaikkia edellä mainittuja elementtejä voidaan pitää perustoimintaan kuuluvina, jolloin niitä aina ohjaavat järjestön sisäiset resurssit niin talouden kuin henkilöstön suhteen.

Pohjoismaisen tutkijaryhmän havaintojen mukaan kaikissa maissa tulisi olla kansallinen tai paikallisia keskustoimijoita (system operator), joiden avulla paikalliskenttä voisi verkostoitua ja joka myös keräisi ja ylläpitäisi kansallista tietoutta sekä lisäisi luotamusta lahjoittajien suhteen. (Gram-Hanssen ym. 2016, 85.)

Tutkimuksen mukaan käytännöt kuljetuksien, varastoinnin sekä jakojen suhteen voitaisiin asettaa laatustandardin alle ja siten sertifioida mukana olevia järjestöjä. Paikalliset kontekstit toimijoiden suhteen ovat hyvin vaihtelevia, jonka takia ruoka-aputoiminnan mahdollisuuksia tulisi tarkastella tilanne- ja paikkakohtaisesti. Keskustoimijuus voisi tarkoittaa yhteisen ruokapankin perustamista tai jo olemassa olevien toimijoiden keskinäistä yhteistyöverkostoa. Lahjoittajien kannalta on suotavaa, että toiminta on koordinoitua ja selkeää. Keskustoimijuus ehkäisisi alueellisia kilpailutilanteita eri toimijoiden välillä sekä mahdollistaisi yhteisten rahoitusten hakemisen. Kuten aiemmin todettiin, kunta on vain harvoin mukana ruoka-aputoiminnan mahdollistamisessa.

Seuraavalla sivulla on kuvioon kaksi (2) koottu yhteen Nordic Food Redistribution Projektin suosituksia niin ruoka-aputoimijoille, lahjoittajille kuin päättäjille. Nämä suositukset edustavat pohjoismaisen yhteistyöprojektin mahdollistamia havaintoja pohjoismaisesta ruoka-apukentästä. Tuloksia tulee kuitenkin muistaa aina tarkastella paikallisen toimintaympäristön kontekstissa, sillä ruoka-aputoimijoissa ja toimintaympäristöissä on valtavia eroja.

Kuvio 2. Nordic Food Redistribution Projektin suositukset ruoka-aputoimijoille, lahjoittajille ja viranomaisille (Hanssen ym 2016. 85–91)

3 MENETELMÄT TURUN PAIKALLISKENTÄN KEHITTÄMISTYÖSSÄ

Opinnäytetyöni on luonteeltaan laadullinen. Lähtökohtana kvalitatiivisissa tutkimuksissa on todellisen, monimuotoisen elämän kuvaaminen ja kyseessä olevan ilmiön keskeisten tosiasioiden, ”totuuden” paljastaminen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 161). Tarkoitukseni on kuvata yleismaailmallinen ilmiö paikallisesti, ymmärtää se ja luoda mielekäs tulkinta sen kehittämiseksi.

3.1 Haastattelut verkostofoorumia varten

Työni alkoi päätöksellä haastatella kolmea Turun alueen suurinta ruoka-aputoimijaa, Turun Katulähetys ry:tä, Turun Pelastusarmeijaa sekä Operaatio Ruokakassi ry:tä. Haastattelujen tarkoituksena oli kartoittaa ruoka-apukentän tärkeimpien toimijoiden toiminnan nykytilaa ja ajatuksia tulevasta. Tärkeä syy haastattelujen valinnalle oli tarve tuottaa ajankohtainen tieto myös toteutettavaa foorumia ja siihen osallistuvia henkilöitä varten. Valitsemani menetelmää kuvaan teemahaastatteluksi. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, jossa haastatteliija pyrkii saamaan selville tutkimuksen aihepiiriin liittyvät asiat haastateltavaltaan. Haastattelu etenee valittujen teemojen varassa. Eskola ja Vastamäki (2010, 26) kuvaavat teemahaastattelua keskusteluksi, joka antaa tilaa erilaisten aihepiirien vapaaseen ja avoimeen käsittelyyn. Vaikka teemojen järjestys ja laajuus voivat vaihdella haastatteluissa, on tärkeää varmistaa, että kaikki teema-alueet tulevat käsiteltyä. (mt. 28; Hirsjärvi ym. 2008, 48.)

Teemahaastattelu menetelmänä tarjosi vastaajalle mahdollisuuden myös pidättäytyä joistain aihealueista ja painottaa jotain toista. Haastattelurungossa oli myös osuus, joka mahdollisti tarkan ja strukturoidun tiedonkeruun haastateltavilta järjestötoimijoilta. Sen avulla kartoitettiin tiedossani olleita, kenttään oleellisesti kuuluvia osa-alueita koskien ruoka-aputyön eri muotoja (katso sivu 59).

Haastattelujen aihepiirit olivat määritelty etukäteen ja kaikille haastateltaville samat. Useimmat haastattelussa läpikäydyistä aihepiireistä sivusivat Nordic Food Redistribu-

tion Projektin tuloksista nousseita teemoja juuri yhteistyömahdollisuuksia esiin tuoden. Haastattelu piti myös sisällään strukturoidun osuuden.

Haastattelupaikaksi sovittiin kaikkien toimijoiden kohdalla heidän oma toimipisteensä. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Haastattelut etenivät avoimessa ja keskusteluvassa hengessä. Operaatio Ruokakassi ry:n kaksi haastateltavaa olivat järjestössä pitkään toimineita vastuuhenkilöitä. Pelastusarmeijan sekä Katulähetys ry:n haastateltavat olivat toimintaa johtavia henkilöitä. En nähnyt tarpeelliseksi haastatella kaikkia Operaatio Ruokakassi ry:n jäsenjärjestöjä, koska pidin todennäköisenä heidän laajaa osallistumistaan järjestettävässä foorumissa. Haastattelut toteutettiin huhtikuussa 2016.

3.2 Parhaat käytännöt ruoka-aputoiminnassa – foorumi

Ruoka-apukentän kehittämistyön tiedonkeruumenetelmänä käytin verkostokeskustelua ja sitä edeltävää osuutta, jossa osallistujilla oli mahdollisuus kuunnella aiheeseen liittyviä puheenvuoroja. Luonnonvarakeskuksen kanssa 29.4.2016 järjestetty foorumi piti sisällään mielenkiintoisten puheenvuorojen lisäksi verkostokeskusteluosuuden, josta kerättiin materiaalia kehittämistyötä varten. Kutsut tilaisuuteen lähetettiin hyvissä ajoin ennen tilaisuutta tutkija Kirsi Silvennoisen toimesta ja kaksi viikkoa ennen tilaisuutta kutsu uusittiin. Kutsuttavat valikoituivat pohjoismaisen projektin aikaisempien kontaktien, Operaatio Ruokakassin yhteistyökumppaneiden sekä kaikkien tietävästi paikalliseen ruoka-aputoimintaan liittyvien tahojen, mm. Diakoniakeskuksen sekä Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän edustajista. Paikalle kutsuttiin myös useita lahjoittajatahoja. Myös paikallisiin puolueisiin lähetettiin kutsu, mutta paikalle ei onnistuttu innostamaan yhtäkään edustajaa.

Mukaan ilmoittautui 43 henkilöä (liite 4). Ilmoittautuneet pitivät sisällään mielenkiintoisen joukon paikallisia, ruoka-aputyötä tekeviä järjestöedustajia sekä tutkijoita mm. Turun Yliopistosta, Brahea-keskuksesta, Valoniasta ja Maa- ja metsätalousministeriöstä.

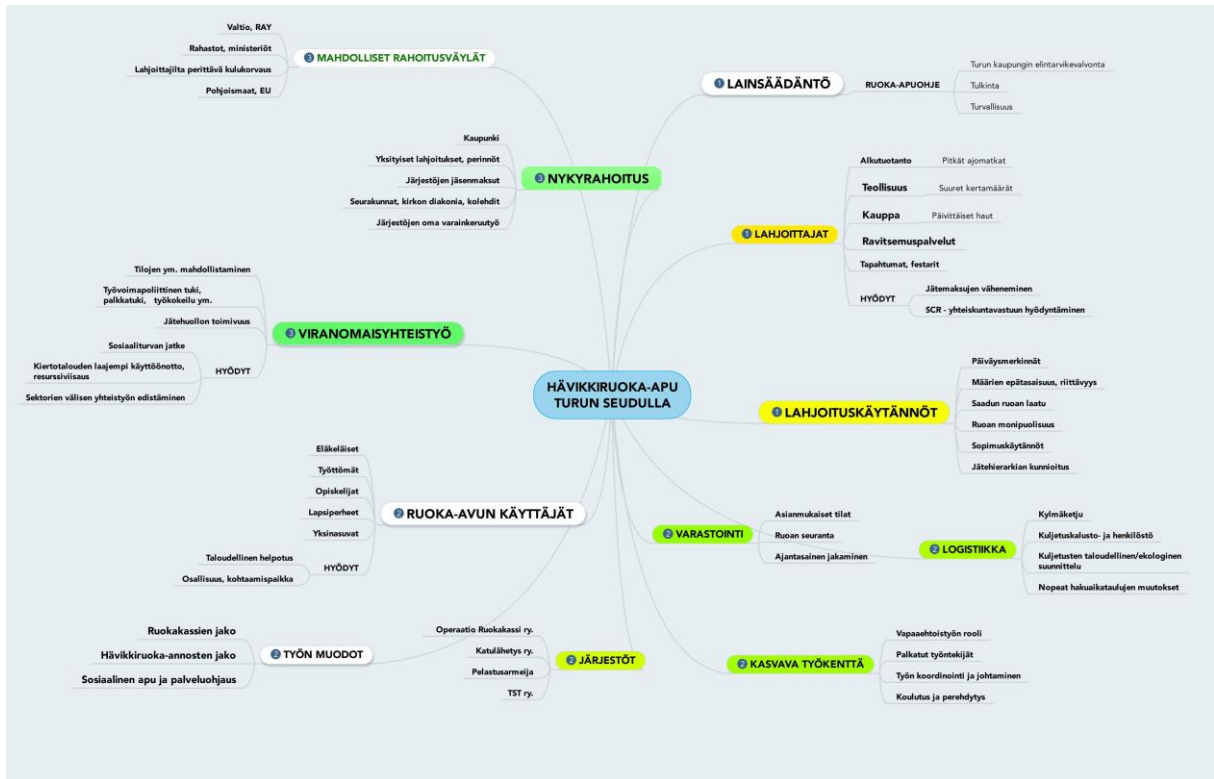
Osallistujat jaettiin kahteen eri tilaan, jonka jälkeen osallistujat jaettiin 3-4 hengen ryhmiin. Molempien ryhmien keskustelujen kirjaajina toimivat Luonnonvarakeskuksen järjestämät tutkijat, ryhmien moderaattorina toimi itseni lisäksi tutkija Kirsi Silvennoinen. Alkupäivän tilaisuuden jälkeiseen keskustelutilaisuuteen osallistui 23 henkilöä, joista järjestöjen edustajat olivat suurin joukko (13 hlö). Viranomaistahoista osallistui ruoka-apuohjeen laatinut ylitarkastaja Pirjo Korpela Evirasta sekä Maaseutuviraston ylitarkastaja Sari Niemi sekä Vantaan Yhteinen Pöytä- projektin koordinaattori Hanna Kuisma (ohjelma päivän kulusta liite 3). Edustus saatiin myös Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymältä ja sen alaiselta Diakoniasäätiöltä. Lahjoittajatahoista paikalla oli 3 edustajaa.

Käsitekartta ja foorumiin valitut elementit

Koska ruoka-aputoimijat toimivat ns. loppukäyttäjinä ja joutuvat toimimaan muuta toimintakenttää ohjaavia voimia mukaillen, aito dialogi toimijoiden välillä oli mielestäni otollinen kehittämään paikallista ruoka-apua. Tätä dialogia edistääkseni loin käsitekartan, jonka tarkoituksena oli toimia viestinnän pohjana, osoittaa osallistujilleen oikeaa suuntaa oleellisiin näkökulmiin ja auttamaan heitä jäsentämään ilmiötä (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 34).

Käsitekarttaa (kuvio 3) käytettiin työskentelyosuuden ensimmäisessä, toiminnan nykytilaa koskevassa osuudessa. Ryhmässä käytävien keskustelujen lisäksi koin tärkeäksi saada osallistujien henkilökohtaiset näkemykset esille ja tämä osuus toteutettiin ensimmäisenä. Koska aikaa oli rajoitetusti, koin, että käsitekarttaa voisi käyttää kuvaamaan riittävää kokonaisuutta aiheesta, helpottaakseni osallistujien näkemysten esilletuontia ja assosiaatioiden syntyä. Osallistujalistalla oli myös useita eri tutkijatahojen edustajia, jotka eivät olleet sidoksissa ruoka-aputoimintaan tai sen perustoimintaan liittyvään tematiikkaan. Jätin tarkoituksella käsitekartan puutteelliseksi ja siinä olevien aihe-alueiden väliset suhteet osoittamatta, sillä mielestäni vaarana oli myös ohjata liiaksi osallistujien näkemyksiä. Olin tietoinen siitä, että miellekartta on aina yksilöllinen esitys, tästä syystä tarkastutin sen myös Operaatio Ruokakassi ry:n vas-

tuuhenkilöllä sekä tutkija Kirsi Silvennoisella ennen sen viemistä verkostotapaamiin.

Kuvio 3. Käsitekartta hävikkiruoka-avusta Turun seudulla

Verkostotyöskentelyn sisällöt ohjautuivat Nordic Food Redistribution Projektista nousseiden kehitysteemojen mukaan ja yhdistyivät omien havaintojeni pohjalta Turun paikalliskentän vaateisiin (liite 2). Nykytilan, sen sisältämien toimivien käytäntöjen ja haasteiden lisäksi 3-4 hengen ryhmäkeskusteluihin saatettiin seuraavia aihealueita: lainsäädännöt toimivuus, rahoitusmahdollisuudet, yhteistyö, kehitettävät osa-alueet ja ruoka-aputoiminnan sekä hävikkiruokan laajemman käyttöönoton kehittymismahdollisuudet. Rikkoaksemme keskustelujen raamitusta ja saadaksemme lisää henkilökohtaista näkemystä osallistujilta, laadimme keskusteluosuuksien väliin ympyröintitehtävän, joka sisälsi pohjoismaisesta projektista nousseita kehitysideoita ruoka-aputoiminnalle. Jokaisen osallistujan näkemyksiä voitiin pitää ns. ”asiantuntijalausuntoina”, jotka kumpuaisivat suoraan itse ruoka-aputyöstä tai mahdollisesti erilaisia kokonaisuuksia tarkastelevasta viranomaisnäkökulmasta. Verkostokeskusteluissa ilmenneitä näkemyksiä tulen peilaamaan omaan kokemukseeni, joissain kohdin myös riippumatta siitä, kuinka monta kertaa aihe on noussut esille.

Aineiston analysoinnista

Aineiston keruu tapahtui kolmesta eri osa-alueesta, jotka olivat:

1. käsitekarttaa hyödyntävä yksilötehtävä toimivista käytännöistä ja haasteista
2. ympyröintitehtävä yhteistyö ym. mahdollisuuksista
3. kaikista keskusteluista kokonaisuudessaan tehdyt kirjaukset.

Jokainen yksilötehtävä tuotti näkökulmia, jotka olivat ryhmiteltävissä erilaisiin teemoihin. Osallistujien havainnot ja kommentit eivät seuranneet tehtävän 1. otsikointia ”toimivat käytännöt – haasteet”, niin kuin alun perin otaksuin ja siksi päädyin teemoittamaan aineiston saatujen havaintojen mukaan.

Osallistuneilta ei kerätty palautetta. Saatuja vastauksia osin ohjasivat käsitekarttaan kirjattu tieto, joiden sanamuodot näkyivät vastausaineistossa. Käsitekartan käytöllä oli vaikutusta aineistoon, mutta on tulkinnanvaraista, oliko käsitekartasta hyötyä vai haittaa osallistujille. Käsitekartan käytön idea oli mahdollistaa nopea pääsy aiheen sisälle ja auttaa osallistujien olennaisten näkökulmien esilletuonti. Ei ole mahdollista arvioida, tapahtuiko todella näin ja millainen aineisto olisi ollut ilman sen käyttöä.

Koen tuloksien ilmentävän paikallista ruoka-aputoimintaa ja sen nykytilaa varsin hyvin, vaikkei aineisto käsittänytkaan kaikkia toiminnassa mukana olevia instansseja, eikä niiden näkemyksiä näin voitu kuulla. Joidenkin oleellisten osa-alueiden esiintulo oli yllättävän vähäistä, esimerkiksi rahoituksen, mutta se oli toisaalta ymmärrettävää, sillä en usko talousasioiden läpikäynnin julkisesti sopivan monellekaan. Tarkemmat, osallistujien henkilökohtaiset kehitysehdotukset jäivät suppeiksi, tämä taas saattaa selittyä resurssien vajavuudella; näköala tulevaisuuteen, sen mukanaan tuomiin mahdollisuuksiin ja kehittymiseen ei silloin ole toiminnan pohtimisessa päällimmäisenä.

4 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET

Tässä luvussa esittelen kehittämistyöni tuloksia. Teemojen jaottelu pohjautuu verkostokeskusteluissa käsiteltyihin aihealueisiin (katso tarkemmin liite 2), joista ensimmäinen kohdistui toiminnan haasteisiin ja toimiviin käytäntöihin. Tästä osiosta kerätyt osallistujien henkilökohtaiset kirjaukset taulukoitiin ja niistä syntyneet teemat ovat tämän luvun otsikoita. Tulokset ovat laajasti järjestöjen itsensä näköisiä, kaikkiaan 133 tehdystä, aineistosta nousseesta kirjauksesta 94 ovat järjestöjen. Ruoka-aputoiminnan kehittämistä ilmentäneessä, samaten henkilökohtaisessa ympyröinti-tehtävässä tiedusteltiin toimia, jotka parhaiten edistäisivät ruoka-aputyötä Turun seudulla (liite 2, kohta 3). Oleellisimmat valinnat ovat korostettu tuloksissa **sinisellä värillä**, ympyröintejä oli yhteensä 97 kappaletta. Lisäksi olen tuonut erilaisia ajatuksia verkostokeskusteluiden muista aihealueista, jotka kirjattiin tilaisuuden aikana.

Haastatelluista ruoka-aputoimijoista verkostokeskusteluihin osallistui Turun Katulähetys ry sekä Operaatio Ruokakassi ry, Turun Pelastusarmeijan ei ollut mahdollista osallistua. Aineistosta nousseita yhteneväisyyksiä osoitan sulkeissa olevalla numeroinnilla. Huomioitavaa on, että verkostotyöskentelyosuuteen jäi lopulta 23 henkilöä, joista 14 oli ruoka-aputoimijoita. 11 heistä olivat Operaatio Ruokakassi ry työntekijöitä ja sen jäsenjärjestöjen edustajia. On siis selvää, että tulokset ja kehittämissuositukset ovat myös Operaatio Ruokakassi ry:n ja sen jäsenjärjestöjen näköisiä. Keskusteluissa mukana olleiden viranomaisten esille tuomia seikkoja olen tuonut heidän omilla nimillään.

Ensimmäisenä esittelen Turun ruoka-aputoimintaa kolmen suurimman toimijan, Turun Pelastusarmeijan, Turun Katulähetys ry:n ja Operaatio Ruokakassi ry:n kanssa tekemiä haastattelujen ja omien havaintojeni pohjalta. Taulukosta 1. on nähtävissä yleistä tietoa kaikkien kolmen järjestön tilanteesta. Verkostotyöskentelyssä kartoitettiin yleisesti Turun paikallistoiminnan nykytilaa. Tulosten teemoitus perustuu materiaaleista eniten nousseisiin, joita olivat lainsäädäntöön, logistiikkaan, vapaaehtoistyön ja toiminnan koordinointiin sekä itse ruokajakoihin liittyvät aiheet. Luvun viimeisessä

kohdassa käsitellään yhteistyötä, jonka lisäämistä kaivattiin, niin järjestöjen keskinäistä kuin myös seurakunnan ja kunnan kanssa tehtävää.

4.1 Turun ruoka-aputoiminnan nykytila -

Turun Pelastusarmeija, Turun Katulähetys ry. ja Operaatio Ruokakassi ry.

Turussa ruoka-aputoiminta on laajaa ja kuten tavanomaista, pääosin kristillisten järjestöjen ja seurakuntien organisoimaa työtä. Muista kuin kristillisistä toimijoista mainittakoon Turun Seudun Työttömät TST ry., joka jakanut kuitenkin pääosin EU-ruokaa tehden ajoittaista yhteistyötä Operaatio Ruokakassi ry:n kanssa. Turussa vaikiintuneita hävikkiruokan jakopisteitä on tämän hetkisten tietojeni mukaan 17. Osa ruoka-aputoimijoista jakaa ruokaa lähes päivittäin, osa kerran kuukaudessa. Operaatio Ruokakassi ry:n myötä toiminta on laajentunut myös Kaarinaan, Raisioon, Naantaliin, Paimioon, Piikkiöön, Mynämäkeen, Loimaalle ja Forssaan. Vain harvat vähittäistavarakaupan ruokahävikit jäävät Turussa hyödyntämättä.

Muita ruokahävikkiä hyödyntäviä toimia ovat Turun Katulähetysten ja Arkean välinen yhteistyö, jossa jäljelle jäänyttä kouluruokaa jaetaan annoksien muodossa. Operaatio Ruokakassi ry:n toiminta taas ulottuu viikoittain pääkaupunkiseudun keskusvarastoihin saakka ja järjestö ottaa vastaan myös alkutuotannon mahdollistamia hävikkejä. Alueelliset leipomot ovat laajasti mukana ruoka-aputyössä, mutta lahjoitetusta leivästä on suurta ylitarjontaa, joka myös haastaa ruoka-aputoimijoita.

Haastatteluhetkellä Silvola kertoi harkitsevansa jäsenyyttä Operaatio Ruokakassi ry:n ja loppukevästä 2016 ja näin myös tapahtui. Tietävästi Turun Pelastusarmeija on seudun ruoka-aputoimijoista ainoa, joka jää Operaatio Ruokakassi ry:n ulkopuolelle. Näiden kolmen toimijan perustoiminnan piirteitä on kuvattu taulukossa 1. Tiedot taulukossa ovat suuntaa-antavia. Esimerkiksi käytössä olevien ajoneuvojen määrät eivät kerro koko totuutta, vaan noutoja tehdään laajasti myös taulukon ulkopuolisten ajoneuvojen avulla. Operaatio Ruokakassi ry:een kuuluva Turun A-Kilta on useita kauppoja ja lahjoittajatahoja (n.10), joiden kanssa se on itse aikanaan tehnyt yhteistyösopimuksen, eivätkä ne siksi näy taulukossa.

Taulukko 1. Turun seudun ruoka-aputoiminnan nykytilan kuvaus

	Pelastusarmeija Turun osasto	Turun Katulähetys ry	Operaatio Ruokakassi ry
Apua hakevien määrät viikossa	<i>Ei tarkkaa arviota, enim. 1000 hlö</i>	<i>noin 400–500 hlö</i>	<i>noin 2500 hlö</i>
Jakopäivät viikossa	<i>5 jakoa, ma-pe</i>	<i>3 jakoa, ma-ke-pe</i>	<i>Vähintään 16 jakoa vko</i>
Ruokaa lahjoittavien kauppojen määrä	<i>noin 15</i>	<i>noin 10</i>	<i>noin 33</i>
Hakupäivät kaupoista	<i>Ma-la</i>	<i>Ma-la</i>	<i>Ma-la</i>
Kalusto	<i>1 pakettiauto</i>	<i>1 pakettiauto</i>	<i>2 pakettiautoa sekä kylmäkuorma-auto</i>
Vapaaehtoisten osuus ruokajaoissa	<i>Ei tietoa</i>	<i>8-15 hlö per jako</i>	<i>Ei tietoa, 300–400 hlö kokonaisuudessaan</i>
Palkatut kuljettajat	<i>1 henkilöä, rahoitus järjestöltä</i>	<i>1 henkilö,, palkkatuella</i>	<i>Työkokeiluja, 1 kuljettaja ajoittain palkkatuella</i>

Pelastusarmeija – Turun jaosto

Pelastusarmeijalla on pitkät perinteet ruoan ja muun sosiaalisen avun tarjoajina, perustamisestaan asti järjestö on tullut tunnetuksi ”soppaa, saippuaa ja Sanaa”-motostaan. Haastattelussa Turun osaston palvelukeskusta ja siten myös ruoka-aputoimintaa johtava Johanna Meinander kertoi, ettei vastaavanlaista painotusta ruoka-avun suhteen ole muissa Suomen Pelastusarmeijoiden osastoissa. Hän pohti, **palveleeko nykyinen rakenne avuntarvitsijoita**, vaikkakin näin toteutettavassa työmuodossa on hänen mukaansa myös **positiivisia elementtejä**, esimerkiksi sen työllistävä vaikutus. Turussa osaston toimintaan osallistuu työvoimapolitiittisesti palkattujen lisäksi mm. mielenterveyskuntoutujia ja Rikosseuraamuslaitoksen vankeja.

Pelastusarmeijalla on suurena valtakunnallisena toimijana taloudellisesti hyvin erilainen tilanne kuin muilla alueen toimijoilla, vakavarainen järjestö on mahdollistanut kuskin palkkaamisen logistiikan hoitamiseksi. Lisäksi erilaiset toimijat tekevät yhteistyötä muun muassa mahdollistamalla ruokatavara hankintoja huokeammin kustannuksin. Niin kuin muissakin järjestöissä, Nummen alueella tehtävä ruoka-aputoiminta toteutetaan Pelastusarmeijassakin pääosin vapaaehtoisvoimin. Meinander kertoi, että vapaaehtoiset uurastavat todella paljon, jopa siinä määrin, että hän on kokenut aiheelliseksi luopua joistain keskuksen toimista. Ruoka-aputoiminnassa mukana olevat suorittavat hygieniapassi-koulutuksen. Meinander kuitenkin muistutti, että työn vapaaehtoisesta luonteesta johtuen koulutuksista muodostuu nopeasti kustannuskysymys, koska osa sitoutuu toimintaan viikoksi, osa puoleksi vuodeksi.

Itse jaettavasta ruoasta entiseltä ammatiltaan laadunvalvojana toiminut Meinander kertoi kylmäketjun olevan hänelle tärkeä asia. Hän kertoi kaupanoutojen tarjoavan epätasaisen määrän epätasaisen laatuista tuotteita; välillä määrät ovat todella suuria, välillä todella pieniä, kaupat antavat myös jo piloille mennyttä tavaraa. Kylmä- ja varastointitilojen suhteen Pelastusarmeijalla on hyvä tilanne, ainoastaan joulupatakeräyksen aikaan tilat ovat kokonaisvaltaisesti käytössä. Saadusta hävikkiruoosta tai sen määrästä ei tehdä kirjauksia, joten myöskään jakovolyymiä ei ole tiedossa. Taulukossa 1 arvioitu viikoittainen tuhannen hengen kävijämäärä saattaa vaihdella viikokotasolla suurestikin.

Turun Katulähetys ry.

Turun Katulähetys ry. on jakanut ruoka-apua Turussa vuodesta 1991 lähtien. Maanantaisin ja loppukuusta Läntisen pitkäkadun jonot kiemurtelevat tavallista pidempinä; osa kävijöistä ovat satunnaisia, suuri joukko on kuitenkin pitkäaikaisia asiakkaita. Keskustan tuntumassa sijaitseva tila on toimintaa johtavan Jukka Silvolan kokemuksen mukaan riittämätön lisävarastoinnin, pakastamisen tai ruoan jatkojalostamisen suhteen. Säilytystiloista EU-ruoka vie suurimman osan, vaikka Silvola arvioi sen olevan vuosittaisista kokonaisjakomääristä maksimissaan kahden prosenttiyksikön luokkaa.

Kaupoista ja kouluista haettava ruoka pyritään jakamaan samana päivänä eteenpäin, muina kuin jakopäivin haettavat kauppahaut viedään muiden ruoka-aputoimijoiden, suurperheiden tai muiden yhteistyökumppaneiden käytettäväksi. Kaupungin ruokapalveluiden kanssa tehtävä yhteistyö on onnistunut, joskin aina kouluista ei saada ruokaa jaettavaksi asti. Vapaaehtoisiaan Silvola kuvaa sitoutuneiksi ja aktiivisiksi, jotka pääosin osallistuvat toimintaan muutaman päivän viikossa. Ruokajakelupäivinä heitä on mukana auttamassa 8-15 henkilöä.

Katulähetysten rahoitus koostuu monista pienistä puroista, mm. kirpputorimyynistä ja kolehdeista, mutta tällä pitkään toimineella järjestöllä on myös Turun ja Kaarinan Seurakuntayhtymän vankka tuki takanaan. Logistiset kulut vievät suurimman osan Turun Katulähetys ry:n vuosittaisesta budjetista. Aiemmin noudot toteutettiin kahdella autolla, haastatteluhetkellä toisesta oli päätetty luopua kaluston ikääntyneisyydestä johtuen. Myös tässä järjestössä toiminta näyttää kasvusuhdanteisena ja se aiheuttaa huolta.

Operaatio Ruokakassi ry.

Operaatio Ruokakassi ry (OR) on vuonna 2008 perustettu turkulainen vapaaehtoisvoimin toimiva avustusjärjestö. Sen pääasiallisena tehtävänä on keskitetysti hankkia ja toimittaa ruokaa, hygieniatuotteita ja vaatteita jaettavaksi yhdistyksen kanssa yhteistyössä toimivien seurakuntien ja yhdistysten kautta vähävaraisille ja muille apua tarvitseville. (Operaatio Ruokakassi 2013.) OR toimii niin sanottuna järjestöjen järjestönä, keskustoimijana, joka laatii sopimukset lahjoittajien kanssa ja on näihin yhteydessä. Lisäksi se koordinoi haut, pitää yllä jäsenistönsä eettistä ohjeistusta sekä järjestää suur tapahtumia, jotka pyrkivät tekemään näkyväksi vähävaraisten tilannetta Varsinais-Suomessa.

Hyvin monilta osin Operaatio Ruokakassi ry näyttää ruokapankinomaisena. Haastateltavina olivat järjestön pitkäaikaisimpia vapaaehtoisia, logistiikasta ja järjestön varoista vastaava Markku Järvenpää sekä lahjoitusten ja lahjoittajatahojen kanssa työskentelevä Renee Honkanen. Markku Järvenpää toi haastattelussa esiin, että jär-

jestöjen järjestönä toimiminen on koonnut paikallisesti kentän yhteen ja käytännössä kilpailutilanne on poistunut. Jäsenseurakuntien ja järjestöjen toimesta toteutettuja ruoanjakopaikkoja on tällä hetkellä 18 yhdeksän kunnan alueella.

Suhteellisen lyhyestä olemassaolostaan huolimatta järjestön ruokaa jakavat jäsenjärjestöt ja vuosittaiset jakomäärät ovat kasvaneet nopeaa vauhtia. Vuonna 2015 OR jakoi 548 tonnia hävikkiruokaa jakavien yhteisöjäsentensä kautta kun vuotta aikaisemmin määrä oli 447 tonnia (Operaatio Ruokakassi 2014 & 2015). Vuosi 2015 oli OR:n toiminnassa käännteentekevä. Järjestö pystyi panostamaan kylmäkuljetus- sekä kylmäsäilytyskapasiteettiinsa saamansa perinnön turvin ja saamaan ensimmäisen palkkatuetun, ammattipätevyydet omaavan kuljettajan varmistamaan pääkaupunki-seudulle tehtävät noudot.

Ruokahävikin saanti mahdollistuu Turun seudulla päivittäisistä kauppa- ja leipomohauista sekä keskusvarastoista ja tukkuliikkeistä kerran viikossa haettavista suuremmista eristä. Yhteistyö alkoi myös laajamittaisesti Turun Osuuskaupan kanssa, mutta on toistaiseksi rajoittunut kauppahakuihin, koska järjestöllä ei ole resursseja hakea ravintoloiden päivittäisiä ruokahävikkejä. Panostuksista huolimatta haastateltavat näkivät tilojen olevan yhä riittämättömät toiminnan laajamittaiseen kehittämiseen. OR tekee yhteistyötä myös jäsenistönsä ulkopuolisten tahojen kanssa ja avustavat myös mm. muita kaupunkeja ja järjestöjä. Osa Operaatio Ruokakassi ry:n jäsenjärjestöistä ovat jakaneet myös EU-ruokaa.

Järjestön alusta lähtien OR:n kantava voima ovat olleet hallitus- ja ruoan jakamistyöhön sekä logistisiin toimiin sitoutuneet vapaaehtoiset. Työn tasapainottamiseen ovat vaikuttaneet 2015 palkkatuella palkattu kuljettaja sekä työkokeiluun osallistuneet henkilöt, joita vuonna 2015 oli kuusi, samoin RAY:n rahoittaman Eväät Arkeen- projektin työntekijöiden panos. Vapaaehtoisia arvioidaan olevan mukana OR:n jäsenjärjestöissä ja tapahtumissa vuosittain 300–400 henkilöä.

Rahoitus on haaste myös Operaatio Ruokakassi ry:lle, toiminnan kasvaessa kasvavat myös logistiset kulut sekä vaatimus ammattimaiseen toimintaan. OR vuosittainen budjetti koostuu jäsenjärjestöiltä kerättävästä maksusta sekä kaupungilta saatavasta

avustuksesta. Nämä osuudet kattavat noin puolet perustoiminnan kuluista, jäljelle jäävä osuus on satunnaisten lahjoitusten ja varainkeruun varassa. Kentältä kuuluvat viestit osoittavat tilanteen olleen viime vuodet kasvusuhdanteinen, myös Operaatio Ruokakassi ry:n asiakasmäärät ovat kasvaneet 10 prosentin vuosivauhtia.

Ruoka-aputoimijoiden suhtautuminen yhteistyön laajenemiseen

Kaikilta haastateltavien järjestöjen edustajilta kysyttiin mielipiteitä mahdollisesta yhteistyön laajenemisesta. Esittelemäni teemat olivat samoja, jotka nousivat Nordic Food Redistribution Projectin kehitysehdotuksista muun muassa erilaisten yhteistyömuotojen suhteen ja jotka tuotiin myös erilliseen ympyröintitehtävään verkostokeskustelussa (liite 2). **Yhteistyö vapaaehtoisten koulutuksen ja perehdytyksen** suhteen nähtiin haastateltavien puolesta otollisina. Samoin **yhteistyötä ruoan varastoinnin suhteen** pidettiin kustannustehokkaana vaihtoehtona, joskin sen koordinoimista ja kulurakenteen jakautumista tulisi suunnitella. Renee Honkanen toivoi tilojen suhteen kunnalta vielä suurempaa osallistumista, tällä hetkellä tuki rajoittuu 45 % alennukseen vuokrasummasta.

Yhteisiin ruoka-aputoimintaa ohjaaviin laatustandardeihin järjestöt eivät osanneet ottaa kantaa, määritelmänä se saattoi olla haastateltaville tuntematon. Järjestöjen luonne yhteistyöstä huolimatta on itsenäinen ja ne saavat päättää omista toimistaan itse ainoastaan elintarviketurvallisuuden ohjailtavana. Yhtenevän, kansallisen lainsäädännön puuttuminen ei tue ajatusta yhteisistä pelisäännöistä. Operaatio Ruokakassi ry. laatii eettisen ohjeistuksen jakaville jäsenjärjestöilleen, mutta se on luonteeltaan epävirallinen.

Yhtäkään esittelemistäni pohjoismaisista yhteistyö- ja kehitysmahdollisuuksista eivät järjestöt poissulkeneet. Näitä olivat muun muassa varastointiin, logistiikkaan ja koulutukseen liittyvä yhteistyö. Nordic Food Redistribution projektin suositukset keskustoimijuuden, ruokapankin tai verkoston suhteen ovat siis mielestäni mahdollisia. Suositukset antavat laajasti tilaa paikallisen, jo olemassa olevan kontekstin huomiointamiseen.

4.2 Lainsäädäntö ja ohjaus

Verkostokeskusteluissa mukana olleen Eviran ylitarkastaja Pirjo Korven laatima ruoka-apuohje sai yleisesti kiitosta, järjestöt kokivat sen selkiyttävän vastuukysymyksiä ja tuovat yhteneväisyyttä toimintaan. Ruoka-apuohje on myös laajasti aktivoinut lahjoittajatahoja 2013 julkistamisensa jälkeen (Suni 2015; Honkanen 2016). Keskustelua käytiin ruoan pakastamiseen liittyvistä seikoista ja **Pirjo Korven kannanotot ohjeistuksien helpottamisesta kahden kuukauden määräajan suhteen otettiin myönteisesti vastaan**. Samassa keskustelussa kävi kuitenkin ilmi, että paikalliset terveystarkastajat aiheuttavat jopa pelkoa tarkistuskäynneillään.

Eviran laatimien ruoka-apuohjeiden ylitulkitsemisesta on kohdistunut järjestöille ylimääräistä painetta. Viimeisin havainto ylioheistamisesta on johtanut erään suuren lahjoittajatahon perääntymiseen useiden tuoteryhmien kohdalta. Myös lahjoitusaikataulussa on parannettavaa, nykyisellään kauppojen toimintamalli ei kaikilta osin palvele ruokien saamista tavalla, joka on Eviran tekemän ohjeistuksen mukainen. Vähittäistavaraketjun laajasti lanseeraama -30 % alennus on positiivisella tavalla lisännyt tuotteiden ostoa ennen lahjoitukseen päätymistä. Ongelmana kuitenkin on, että yritettäessä myydä ruoka mahdollisimman pitkälle poissulkee se lahjoittamisen ruoka-aputoimijoille muun muassa *viimeinen käyttöpäivä*- tuotteiden osalta.

Turun seudun ruoka-aputoiminnassa ilmeni myös ruokaturvaan liittyviä ongelmia. Kaikki kolme toimijaa mainitsivat jo haastatteluissa, että joistain kaupoista haetut elintarvikkeet ovat kohtuuttomassa kunnossa ja aiheuttavat ruoka-aputoimijoille lisähaasteita jätehuollon riittävyyden suhteen. Sama teema nousi esiin verkostokeskusteluissa. **Lahjoitukseen päätyvä ruoka on usein jo osin pilaantunutta**. Yhteistyön jatkamiseksi osa kaupoista vaatii, että järjestöt vievät myös pilaantuneen ruoan ja biojätteenkin mukanaan. Keskusteluissa mukana ollut ylitarkastaja Pirjo Korpi Evirasta piti tätä täysin sopimattomana tapana toimia, ja kommentoi ”*pitäisi olla häpeä kaupalle, jos järjestö sanoo sopimuksen irti!*”. Kaupat myös asettavat vaatimukset sille, koska ruoka tulee noutaa kaupasta, aina kuitenkin toivottuna ajankohtana henkilökunta ei ole ehtinyt valmistamaan haettavaa kuormaa. Lahjoituksia hakevat eivät koe voi-

vansa asettaa ehtoja tai rajoja muun muassa hakujen ajankohdille tai saamiensa tuotteiden laadulle.

Päätökset myymättä jääneiden elintarvikkeiden luovuttamisesta ruoka-apuun tehdään aina yritys- tai myymäläkohtaisesti ja pääosin yhteistyö kauppojen kanssa sujuu mallikkaasti. Pirjo Korpela muistutti, ettei **elintarviketurvallisuus saa vaarantua myöskään silloin, kun ruokaa lahjoitetaan hyväntekeväisyyteen. Kaupan edustaja kaipasi omassa puheenvuorossaan yhteisiä pelisääntöjä ja kehitystä aikalauluihin sekä kommunikaatioon.** Nyt tehtäviin sopimukseen ehdotettiin erään järjestöedustajan toimesta lisättävänä osia, jotka sopimusta läpikäydessä saisivat kauppiat ottamaan ruoka-aputyön vakavammin. Operaatio Ruokakassi ry on toimijoista ainoa, joka kirjaa lahjoituksina saamansa ruoan määriä, joskin manuaalisesti. Vantaan Yhteisen Pöydän koordinaattori kertoi heillä toimivasti käytössä olevasta skannerista, jonka kirjaukset päätyvät Excel-taulukointiin tuotenimikohtaisesti.

4.3 Logistiikasta, varastoinnista ja muusta perustoiminnasta

Yleisin keskustelunaihe kohdistui logistiikkaan, varastointiin ja kylmätiloihin liittyviin asioihin. Aihe nousi selkeästi eniten verkostokeskusteluissa kerätyistä materiaaleista (42). **Ilmeistä vastauksissa oli varastoinnin ja logistiikan ongelmat, jotka pääosin voidaan nähdä johtuvan puutteellisesta rahoituksesta.** Positiivisia kommentteja aihe onnistui saamaan vain muutaman, muun muassa Operaatio Ruokakassi ry. toteuttamansa logistisen koordinoinnin kyvykkyydestä.

Toiminnan muuttuminen päivittäiseksi (3) on muuttanut ruoan logistiikkaa kaikkien järjestöjen osalta, resurssien riittävyys ja kulujen kasvaminen ovat jokapäiväisiä haasteita. Operaatio Ruokakassi ry:n tekemät viikoittaiset kuorma-autohaut pääkaupunkiseudulta vaativat ammattipätevyuden omaavan kuskin. Lahjoitettavaa on enemmän kuin mitä järjestöjen resurssit mahdollistavat, eikä reittejä voi siksi kasvat-
taa. Varastointitilojen suhteen moni järjestö koki puutteita tai suoranaisia ongelmia.

Ratkaisut tilojen riittävyteen (4), joissa voitaisiin myös käsitellä monipuolisemmin erilaisia hävikkiruokatuotteita (3), mahdollistaisivat toimivampia rakenteita ruoan varastointiin ja logistiikkaan. Ongelmana on myös miten parhaalla mahdollisella tavalla jakaa ajantasaisesti lahjoituksena saatu ruoka (6); ruoka saatettaisiin optimaalisessa ajassa eteenpäin, eikä järjestöjen osin puutteellisesti järjestetty jätehuolto (4) kuormittuisi liiaksi. Hävikkien määrät ovat heikosti ennakoitavissa ja kesä-aika tuo oman erityispiirteensä.

Ylitarkastaja Pirjo Korpi muistutti, että **kylmäketjun katkeamattomuus olisi varmistettava ja heikko kohta on useimmiten ajoneuvo**, etenkin lämpimämpinä ajankohdina. Markku Järvenpää peräänkuulutti jo haastattelussa TE-keskuksen palkkatukirahojen tarkempaa, tarveharkinnan pohjalta jakamista, jossa palkkatukeen sidotun osaamisvajeen voitaisiin katsoa täyttyvän parhaalla mahdollisella tavalla. Vuonna 2016 tukirahat oli jaettu jo helmikuuhun mennessä, josta syntyy käsitys tukien mahdollisimman nopeasta jakamisesta vailla riittävää tarveharkintaa. Ruoka-avun logistiikka on verrattavissa oikeaan ammattityöhön. Tukityöllistettävät tasapainottavat suuresti päivittäisiä hakuja.

4.4 Toiminnan ja vapaaehtoistyön koordinointi

Toiminnan johtamisesta ja hallinnasta saatiin myös paljon kommentteja (27). **Vapaaehtoistyön merkitys ruoka-aputyössä, henkilöstön vaihtuvuus, sen koordinointi ja ammattimaisuus sekä työssä jaksaminen askarruttivat monia.**

Vaikka henkilöstövaihtuvuus on osin suurta, suurin osa järjestöistä ilmoitti vapaaehtoisia olevan riittävästi, eikä kukaan ilmoittanut päinvastaista. Vapaaehtoisten jaksamisesta ja huolehtimisesta sekä heidän kouluttamisen ja perehdyttämisen tarpeesta nousi myös kannanottoja (8). Vastuuhenkilöiden kuormittuminen (2) oli jo haastatteluvaiheessa Pelastusarmeijan Johanna Meinanderin huolenaiheena. Henkilökohtaisessa ympyröintitehtävässä **vapaaehtoisten jaksamisen tukemisen** valitsi 8 osallistujaa oleellisena ruoka-aputoimintaa edistävänä tekijänä. Työhön kaivattiin lisää koordinointia ja johtamista (3). **Yhteisten koulutuspäivien ja perehdytyksen** (11)

koettiin kehittävän toimintaa Turun seudulla, aineistosta nousi muun muassa hygieniapassiin, Trafín koulutuksiin tai järjestysmieskursseihin liittyvät esimerkit.

Suuri osa ruoka-avun asiakkaista ovat yksinäisiä ja jos eivät jo syrjäytyneitä, vaarassa pudota heidän joukkoonsa. **Ruoka-avun saajien tilanteen kokonaisvaltaisempaa huomioimista** toivoi seitsemän vastaajaa.

4.5 Toimiva ruokajako – osallistavaksi kohtaamispaikaksi

Itse ruoka-jaoista ja niiden toimivuudesta saatiin 25 erilaista kommenttia. Järjestöt itse arvioivat jakojen sujuvuutta ja tasapuolisuutta onnistuneeksi, toimivana käytäntönä pidettiin muun muassa sitä, että asiakkaat saavat itse valita mitä jaoista ottavat; etnisten ryhmien kannalta muutos on hyvä. **Kasseissa koettiin olevan monipuolisesti tuotteita.** Osassa jaoista jaettiin vuoronumerot **tasapuolisuuden varmistamiseksi**, joissain paikoissa edelleen ruoka-apua hakevat voivat tulla tuntejakin etukäteen jonottamaan hyvää paikkaa ruokajonossa. Yhtäkään kommenttia ruoka-apua hakevien jonotusolosuhteista ei saatu.

Tiedossa on, että leipomotuotteista tai tarkemmin leivästä on suurta ylitarjontaa. Osa järjestöistä ovat onnistuneet saamaan kuitenkin yhteistyökumppaneita, jotka kuljettavat ylijäämäläipää hevos- ja muille eläimille, näin lahjoituksena saadut viljatuotteet päätyvät hyötykäyttöön ennen päätymistään energijätteeksi.

Väärinkäytöksistä ja ruoan hamstrauksesta nousi kolme kommenttia, ilmainen ruoka odotettavasti aiheuttaa sivuvaikutuksia.

Moni järjestöedustaja (8) näki ruoka-apupaikat kohtaamispaikkana ja osallisuuden mahdollistajina. Ilmiö ”autettavasta auttajaksi” on ruoka-aputoiminnassa nähtävissä, tällöin leipäjonojen asiakas löytää toimen jakopöytien toiselta puolelta. Diakoniakeskuksen edustaja kertoi ”ammattilaisauttajien” rantautuneen leipäjonoihin. Hän näki positiivisena asiana, että diakonit kykenevät keskustelemaan ruoka-apua hakevien kanssa ja tarjoamaan heille palveluohjausta tarvittaessa. Kolmannen sektorin ja diakonian välistä yhteistyötä hän kuvasi toimivaksi.

Osa toimijoista toivoi jakavansa myös ruoka-annoksia, muun muassa lounasta. Keskusteluista sekä yksilöosioihin tehdyistä kirjauksista kävi ilmi **ajatus ruoan ja ruoka-annosten jakamisesta**, mutta myös sen mahdollisesta myymisestä huokeaan hintaan. Ruokaa voitaisiin kuljettaa matalan kynnyksen kohtaamispaikkoihin, jossa olisi mahdollisuus myös sosiaalityöntekijän ja/tai diakonin tapaamiseen. Turun alueen kouluista jää ruokaa päivittäin yli, mutta hakumahdollisuudet ovat rajalliset. Pirjo Korpela kannattaisi kouluruokailujen yhteyteen järjestettävää ruoka-apua. Logistiikan kehittäminen voisi mahdollistaa keskusteluissa ehdotettuja ruoantarjoamispaikkoja.

4.6 Yhteistyön muodoista ja tulevaisuuden mahdollisuuksista

Niin kuin jo haastattelussa kävi ilmi, Turun seudun ruoka-aputoimijat ovat valmiita laajempaan yhteistyöhön. Yhteistyö nousi esiin yhdentoista eri vastaajan näkemyksistä. Verkostoitumista kaivattiin ensisijaisesti kuljetuskaluston, varastoinnin ja yhteisen viestinnän suhteen. Yhteistyö järjestöjen välillä koettiin toimivana, mutta sitä toivottiin myös lisää. Viranomaisten ja lahjoittajien kanssa tehtävä yhteistyö koettiin sekä toimivaksi että haasteelliseksi. **Yhtenäistä ohjeistusta kaivattiin.**

Keskusteluissa nousi esiin tarve valtakunnalliselle elimelle, joka ottaisi kantaa, neuvottelisi valtion kanssa ja asettaisi standardeja. Seminaari, jossa Luonnonvarakeskus voisi jatkossakin toimia järjestäjän roolissa ja jossa olisi riittävä määrä myös päätöksentekijöitä mukana, tulisi järjestää paikallisesti, jotta asioista voitaisiin keskustella yhdessä. **Kunnan osallistumista ja resurssien mahdollistamista peräänkuulutti puheenvuoroissa sekä kirjatuissa materiaaleissa moni.** Verkostokeskusteluissa myös pohdittiin sitä, kuinka nopeasti kaupungin konkreettinen investointi ruoka-apuun maksaisi itsensä takaisin.

Keskusteluissa mukana olleet yllättyivät Vantaan kaupungin ja seurakuntien yhteisestä satsauksesta Yhteinen Pöytä- verkostoon ja samanlaista kehitystä toivottiin Turun seudulle. Keskusteluissa mukana ollut verkoston edustaja painotti toimivien, osallisuutta lisäävien menetelmien mukaan ottamista ruoka-aputyöhön. Hän painotti

myös yhteistyötä muiden yhteisöllisiä menetelmiä käyttävien toimijoiden kanssa. Yli-tarkastaja Sari Niemi Maaseutuvirastosta näki, että laaja yhteistyö hyödyntäisi ole-massa olevat resurssit paremmin ja päällekkäisyydet vähenisivät. Niemi myös pe-räänkuulutti kevyiden rahoitusmallien löytymistä ruoka-aputoimijoille.

Informaation lisäämistä ja toiminnasta tiedottamista (12) pidettiin tärkeimpänä yksittäisenä ruoka-aputoimintaa edistävänä tekijänä. Tiedottamista, sekä järjestöjen sisäistä, että järjestöjen viestintää ruoka-apua hakeville sekä muille toimintaan osal-listuville tulisi lisätä. Tieto ei kulje ruohonjuuritasolle, järjestöjen välinenkään tiedon-kulku ei toimi otollisella tavalla. Ruoka-aputoiminta tarvitsee tiedonkulkuun oman väy-länsä. Sosiaalisen median käyttöä tiedotuskanavana pidettiin sekä hyvänä että huo-nona ihmisten tavoittajana. Keskusteluissa pohdittiin myös miten kaupat voisivat kommunikoida reaaliaikaisesti ruoka-aputoimijoiden kanssa. **Yhteisiä tapahtumia** (7) toivottiin olevan myös enemmän. Ruoka-aputoimijoilla tulisi olla oma tapahtumaka-lenteri, jossa tieto löytäisi perille, eikä päällekkäisyyksiä tapahtuisi.

Nordic Food Redistribution Projektin suosittama keskustoimijuus on Turun alueella jo osittain voimassa, sillä Operaatio Ruokakassi ry:n toiminnan piirteissä on useita keskustoimijuutta ilmentäviä tekijöitä. Tämän takia osa vastaajista ei ole ehkä nähnyt tarpeelliseksi perustaa esimerkiksi uutta ruokapankkia, vaikka tarve logistiikan ja va-rastoinnin kehittämiseen on ilmeinen. Uskon, että vastaukset jakautuivat tasaisesti eri kohtien kesken paikallisesta kontekstista johtuen. Vastaukset ruoka-aputoimintaa edistävistä yhteistyömahdollisuuksista toistavat kuitenkin jo ennalta todettuja teemo-ja:

Alueellinen ruokapankki (6) – Verkostoyhteistyö (5)

Yhteistyö kuljetuskaluston suhteen (7)

Yhteinen rahoituspohja (5)

Yhteistyö ruoan varastoinnin suhteen (6)

Yhteiset ruoka-aputoimintaa ohjaavat laatustandardit (6)

Turun seudulla toimii ammattimainen ruoka-aputoimijoiden joukko, joka tekee yhteistyötä, myös verkoston ulkopuolisten kanssa. Jos ruoka-aputoimintaa lähdettäisiin kehittämään, tulisi päättää halutaanko kehittää jo voimassa olevaa vai luoda uusia rakenteita. Tuloksista päätellen jo voimassa olevissa rakenteissa on potentiaalia, lisäksi sillä on hyvät mahdollisuudet monitahoiseen yhteistyöhön.

5 MIHIN SUUNTAAN MENNÄ?

Yhteiskunnan sosiaalista ja eettistä kehitystä arvioidaan usein sen kyvyllä kohdella heikoimmassa asemassa olevia ryhmiä. Suomen perustuslain 19 § turvaa jokaiselle oikeuden perustoimeentulon turvaan, mutta voidaan kai perustellusti väittää, ettei julkinen valta kykene täyttämään perustuslaillista velvollisuuttaan. Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategiassa (2010) julkista valtaa kehoitetaan uudistamaan sääntelyn ja voimavarojen uudelleenjaon kautta edellytykset sille, että perhe-työ-sekä lähi- ja paikallisyhteisöt ja kolmas sektori voivat kantaa osuutensa ihmisten hyvinvointia koskevasta yhteisvastuusta.

Ruoka-aputoiminta on suorassa yhteydessä valtion itsensä toteuttamaan sosiaalipolitiikkaan. Ruoka-aputoimijat toimivat, usein pitkälle omakustanteisesti valtion ja ensikädessä kuntien kumppaneina. Kuten jo aiemmin on todettu, ruoka-aputoimijat toimivat loppukäyttäjinä alalla, johon vaikuttavat yhdessä ja erikseen lukematon määrä erilaisia elementtejä. Siksi opinnäytetyö kehittämistutkimuksena on ollut haastava, koska järjestöt eivät kykene yksin kehittämään toimintaympäristöä, johon melkeimpä koko yhteiskunta tavalla tai toisella nivoutuu. Olen tullut kuitenkin siihen tulokseen, että hävikkiruoka, järjestöjen kyky ja halu auttaa huono-osaisia, yhteiskunnan yhä haastavampi tila ja sen kehitykselle esitetyt vaatimukset luovat yhdessä mahdollisuuden, johon toivoisi tartuttavan. Vaikka ruoka-aputoiminnassa on tällä hetkellä useita ongelmakohtia, se myös tarjoaa erinomaisen, poliittiset rajat ylittävän mahdollisuuden rakentaa jotakin ainutlaatuista. Täsät viitteitä antaa muun muassa Yhteinen Pöytä-projekti Vantaalla.

Ruoalla on taipumus tuoda ihmiset yhteen. Hävikkiruokaa jakavan kentän mahdollisuuksia edistämällä voitaisiin tulevaisuudessa turvata ihmisten hyvinvointia ja mahdollisesti ainoita sosiaalisia kontakteja, puhumattakaan hävikin hyväksikäytön ekologisista näkökulmista. Järjestöt ovat täynnä halua ja viitseliäisyyttä, kuntien ei siksi pitäisi nähdä niitä vain palvelutuotantonsa täydentäjinä, vaan yhteisöllisyyden edistäjinä ja kansalaisyhteiskunnan rakentajina. Kuntien tulee kuitenkin luoda olosuhteet, jotta järjestöt voivat saavuttaa tavoitteitaan. Kuntien ja järjestöjen yhteistyö on tärkeä

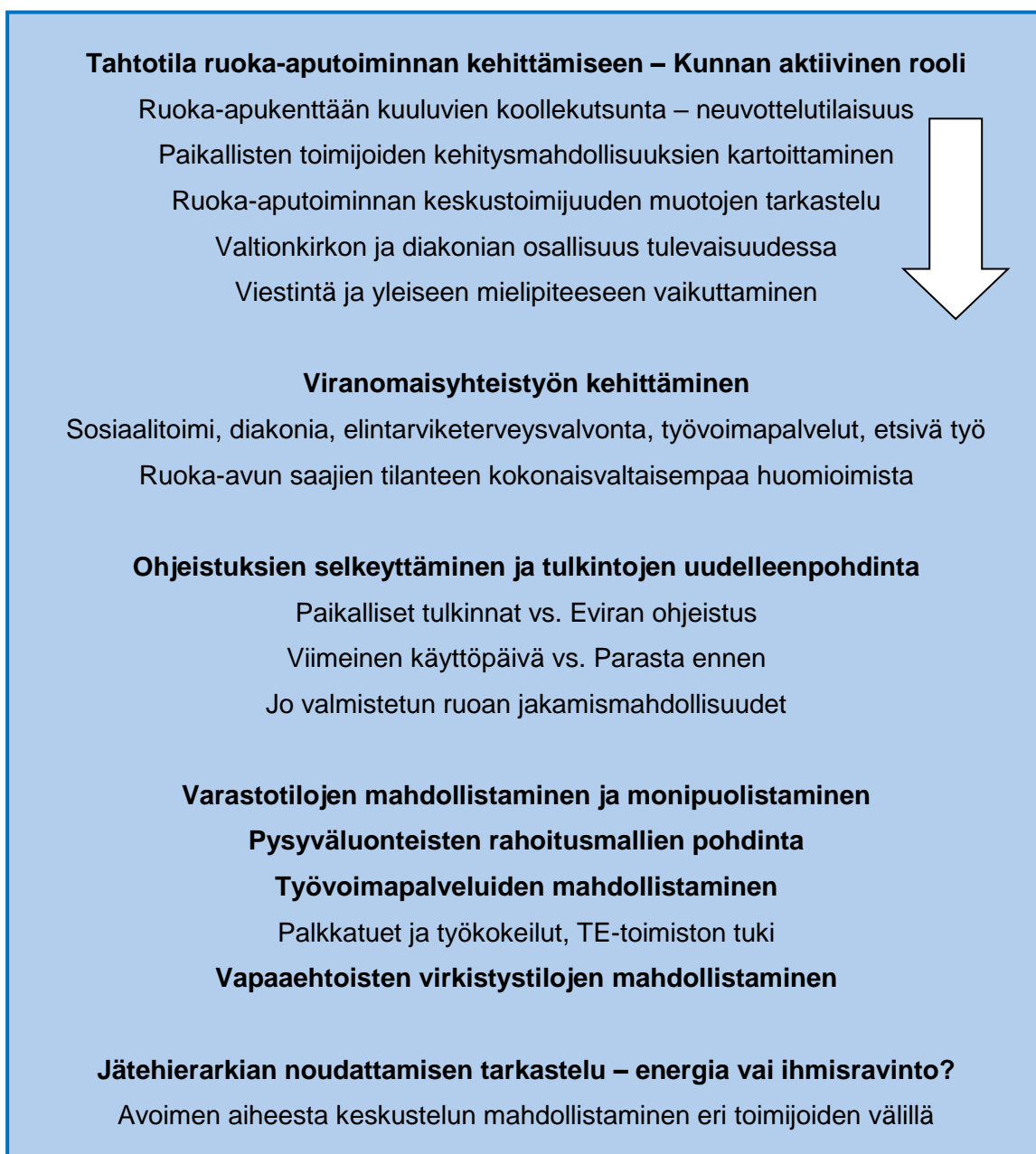
paikallista hyvinvointipolitiikkaa koskeva kysymys. (Möttönen & Niemelä 2005, 104–121.) Mahdollisuudeksi jäävät myös sellaisten uudelleenjärjestelyjen toteuttaminen, joissa ruoka-aputoiminnan edellytyksiä tuetaan julkisin varoin ja yhdistetään esimerkiksi kunnan lähityöhön tai kirkon avustustoimiin.

5.1 Kunta kuule meitä!

Tarkkaa lukua Turun seudulla ruoka-apua hakevien määrästä ei ole, mutta varmaa on, että apua hakee kuukausittain tuhansia ihmisiä. Pyrkimys ruokahävikin jatkuvaan vähentämiseen luo asetelman, jossa huonommassa asemassa olevat kuntalaiset tottuvat tukeutumaan avunmuotoon, joka on avunmuodoista viimeisin, mutta jolla ei ole todennettua, legitiimiä asemaa yhteiskunnassa. Ruoka-aputoiminnan yhteneväisten säädösten puuttuminen antaa toisaalta tilaa paikallisille ja omaleimaisille toimintatavoille, koska sitä määrittävät pääosin vain terveystoimien vaatimukset. Esimerkkiä voimme ottaa Vantaan Yhteisen Pöydän tapaisesta verkostosta tai luoda jotain uutta, joka mahdollistaisi **osallistavat kohtaamispaikat**. Ruoka-avun pariin hakeutuvilla on usein moninaisia ongelmia, joita pelkkä ruokakassi ei kykene paikkaamaan. Muun **palvelutoiminnan kehittäminen** ruoka-aputoiminnan tueksi edistäisi huono-osaisten mahdollisuuksia ja parhaimmillaan loisi uudenlaista urbaania yhteisöllisyyden muotoa. Iäkkäiden suuri osuus ruoka-apua hakevista tulisi ottaa laajemmin huomioon.

Millaisia odotuksia kunnalla on ruoka-avun suhteen? Nähdäänkö se vähävaraistyön yhtenä tärkeänä resurssina? Millaisessa tilassa on kaupungin omien ruokahävikkiä tuottavien yksiköiden kehittyminen? Jos ruoka-aputoimintaa halutaan ylläpitää ja kehittää, tarvitsee se vuoropuhelua ruoka-aputoimijoiden, lahjoittajien ja ennen kaikkea päättäjien ja viranhaltijoiden välillä. Food Redistribution Projektin ehdotus keskustelmijoukosta nähdään edistävän muun muassa tehokkaampaa logistista kyvykkyyttä sekä toiminnan yhteneväisyyttä ja luotettavuutta. Luottamuksellinen ja tasapainoinen toiminta herättää luottamusta lahjoittajissa, joka taas edistää hävikkiruoan käyttöönottoa yleisesti. Varastoinnin ja logistiikan suunnittelu sekä työvoiman mahdollistaminen ovat keskeisessä roolissa.

Turussa hävikkiruokaa jakavien järjestötoimijoiden työn ammattimaista luonteesta kertoo kyvykkyys organisoida ja keskitetysti jakaa satoja tonneja hävikkiruokaa tavalla, josta ei ole tiettävästi syntynyt ongelmia palvelua käyttäville. Operaatio Ruokakassi ry toimii jo kahdeksalla eri paikkakunnalla. Turussa tehdään jo nyt yhteistyötä eri toimijoiden välillä; halua löytyy myös laajemman yhteistyön tekemiseen. Kuviossa neljä (4) on esitetty ehdotuksia ruoka-apua Turun seudulla kehittävistä teemoista. Tärkeintä olisi, että kunta tekisi tietoisia siirtoja ruoka-aputyön merkityksellisyyden osoittamiseksi.

Kuvio 3. Ehdotuksia kunnan vaikutusmahdollisuuksiin ruoka-apukentässä

Ruoka-aputoimijoiden resurssit ovat kuitenkin äärimmilleen kiristettyjä. Olemassa olevien resurssien avulla ei ole mahdollisuutta kehittyä tai laajentaa toimintaansa kohti suuntia, jotka ajan vaatimukset sille selvästi esittävät. Ruoka-aputoiminta kohtaa muunkinlaista problematiikkaa, jonka selvittämiseen järjestöt eivät ehkä kykene yksin vaikuttamaan. Millainen on ruoka-aputoimijoiden kilpailukyky kaupallisten toimijoiden lisääntyessä? Mitä jos jaettavan ruoan ja asiakasmäärien välille nousee epäsuhta, seisovatko järjestöt ratkaisujen edessä yksin? Ratkaistavana ei siis ole yksin logistiikkaan ja tilaratkaisuihin liittyvä mahdollistaminen kunnan puolelta; aihe kaipaa julkista keskustelua ja koko aiheen näkyväksi tekemistä. Miten ruoka-apukenttä voi parhaiten palvella kiertotalousyhteiskunnan tavoitteita? Kysymykseksi jää, olisiko kunnalle otollista olla ruoka-aputoiminnassa näkyvämmiin osallisena ja saada siten reaaliaikaista tietoa toiminnasta ja yhteiskunnan ruohonjuuritasosta? Jos hävikistä on tarkoitus päästä kokonaan eroon, kuka ja mikä täyttää toiminnan loppuessa avun tarvitsijoiden tarpeet?

Ruoka-aputoiminnalla on arvo, joka tulisi tunnustaa osana systemaattista köyhänapua; ainakin niin kauan kuin ruokahävikkiä tuottava järjestelmä nykyisellään on olemassa. Ruoka-aputoimijoiden kohdalla kunnan mukaan tulo tarkoittaisi vähintään toiminnan arvon näkyväksi tekemistä ja parhaimmillaan se olisi yhdessä, vastuuta kantavien järjestöjen kanssa toiminnan kehittämistä ja sen mahdollistamista. Ruoka-aputoiminnassa alusta asti vahvasti mukana olleen Evankelis-luterilaisen kirkon ja sen sisäisen diakonian roolia tulisi pohtia, sen osallisuutta tuotiin esiin myös verkostokeskusteluissa. Haluaisiko kirkko palata aiempaan rooliinsa ja olla laajemmin mukana myös hävikkiruokaa jakavassa ruoka-avussa?

5.2 Ruoka-aputoimijoiden kehitysmahdollisuudet

Verkostokeskusteluissa ilmeni monenlaisia eri kehittämistarpeita ja ehdotuksia, joihin vain osaan järjestöillä itsellään on mahdollisuus vaikuttaa. Keskusteluissa kävi ilmi tarve laajemmasta keskustelutilaisuudesta, joka toivottavasti mahdollistuu lähitulevaisuudessa. Olisi kuitenkin suotavaa, että keinot keskinäisen yhteistyön vahvistamiseen käynnistyvät jo aiemmin. On myös mahdollista, että järjestöt löytävät keinon rahoittaa itsenäisesti oman toimintansa kehittymisen, ilman kunnan osallisuutta. Tällöin logistisen synergian ja varastotyön koordinointiin vaadittaviin elementteihin tulisi panostaa esimerkiksi toiminnan johtamisen kautta. Jokainen järjestö voi olemassa olevien resurssien puitteissa pyrkiä tehostamaan ja kehittämään omia varasto- ja kuljetustoimiaan yhä laadukkaammiksi. Muihin tämän kehittämistyön tuloksiin pohjaten esitän seuraavia yhteisiä toimia:

Informaation lisäämisestä ja toiminnasta tiedottamisesta

Tulokset viestivät muun muassa, **ettei informaatio kulje toivotulla tavalla**; toisaalta jäsenjärjestöjen ja Operaatio Ruokakassi ry:n välillä, toisaalta järjestöjen sekä ruokaa hakevien välillä. Voisiko paikallisella ruoka-aputoiminnalla olla **yhteinen viestintäkanava**, jonne voitaisiin saattaa tietoa ruoanjakopaikoista ja niiden aikatauluista? Sivustolla olisi osiot niin ruokaa hakeville, kuin lahjoittajille ja kuluttajille. Mielestäni avoin tiedon jakaminen olisi hyödyllistä, yhtä yhteistä sivustoa ja sen osoitetta olisi helppoa myös tehdä näkyväksi. Oma kokemukseni on, että monet ihmiset näkevät ruoka-aputoiminnan hyvin negatiivisessa valossa. Yleisin kuulemani syy väittää ruoka-apua hyväksikäyttävän suuri joukko ihmisiä, jotka eivät sitä tarvitsisi. On kuitenkin olemassa tutkimustietoa, joka kumoaisi edellä mainitun sekä vastaavanlaiset oletukset, pitäisi löytää vain väylä niiden esilletuomiseen. Ihmisten syitä hakea ruokaa voitaisiin tuoda esiin myös joidenkin ruoka-apua hakevien elämäntarinoiden kautta.

Tapahtumilla ja jaoilla on jonkin verran päällekkäisyyksiä. Yhteinen viestintäkanava mahdollistaisi tasapainoisen vuosikellon luomisen. Tapahtumakalenterista löytyisi järjestöille ja ruoka-avun tarvitsijoille tarpeellista tietoa. Yhteisen sivuston tekemiseen

tarvitaan tahtotilan lisäksi vastuuhenkilö sekä uskoakseni marginaaliset taloudelliset resurssit. Sosiaalisen median käytöstä ihmisten tavoittajana oltiin verkostokeskusteluissa kahta mieltä.

Yritys- ja päätöksentekomaailmat kaipaavat konkreettisia numeroita ja toiminnasta koituvien hyötyjen tarkastelua. Ketkä ja millä tavoin hyötyvät toiminnasta? Ruoka-aputoimijoiden tulisi yhdessä ja erikseen pohtia opinnäytetyö- ja tutkimusaiheita, jotka arvioisivat ja toisivat näkyväksi ruoka-aputyön sosiaalisia vaikutuksia sekä lahjoitetun avun arvoa. Suuri joukko toiminnassa mukana olevista vapaaehtoisista ovat itse ruoka-avun piirissä. Tämä aktiivinen ja samalla taloudellisesti tiukoilla oleva ihmisten joukko voitaisiin saattaa tarkastelun alle. Lisäksi ruokahävikin ruokaturvaa eli sen riittävyttä ravinnoksi tulisi tarkastella. Sopivia aiheita olisivat muun muassa hävikki-ruoan ravinnepitoisuuksien ja ruoan todellisen säilyvyyden näkyväksi tekeminen. Ruoka-aputoimintaa tekevät järjestöt voisivat käyttää opinnäytetöitä- ja tutkimuksia myös oman järjestötoimintansa kehittämiseen sekä toiminnan kristillisen luonteen avoimeksi tekemiseen.

Yhteiskunnallisessa mielessä ylijäämäruoan hyödyntämistä tärkeämpi tavoite olisikin hävikin vähentäminen. Tämän seikan näkyväksi tekeminen osoittaisi, että ruoka-aputoimijat ovat tietoisia oman roolinsa erityislaadusta ja kannattavat hyvinvointivaltion rakentamiseen palaamista.

Yhteisiä tapahtumia

Jokaisella järjestöllä on omat tapansa saattaa toimintaansa näkyväksi, Pelastusarmeijalla Joulupata-keräykset ja Operaatio Ruokakassi ry:llä suurtapahtumansa, muun muassa Itsenäisyyspäivän jakotilaisuus ja Työttömien ja vähävaraisten joulujuhla. Yhteiset tempaukset loisivat ruoka-aputoimintaan mielikuvaa yhteisestä rintamasta, yhteinen toiminta ja sen suunnittelu saattaisi toimijoita luonnollisesti rakentamaan uudella tavalla.

Verkostokeskusteluissa kävi ilmi ajatus hävikkiruoasta tehtävien annoksien myymisestä. Jos tasapainoista rahoitusta ei mahdollistu, yksi vaihtoehto niin näkyvyyden kuin varainkeruun muotona on hävikkiruoka annoksien myyminen. Tämä vaihtoehto on kuitenkin järjestöille työntäyteinen, eivätkä ilmaiseen jakoon saatettujen elintarvikkeiden lahjoittavat tahot suhtaudu välttämättä positiivisesti ruoan myymiseen. Muun muassa Operaatio Ruokakassi ry. pitää periaatteenaan, ettei ruoasta oteta koskaan hintaa. Se on kuitenkin järjestön oma ohjeistus, laki ei tähän velvoita. Tässäkin suhteessa päättäjien kannanotot olisivat hyödyllisiä.

Yhteisten koulutuspäivien ja perehdytyksen mahdollisuudet sekä vapaaehtoisten jaksamisen tukeminen

Niin yhteisten koulutuksien kuin työn koordinoinnin ja johtamisen suhteen olisi otollista jos Turun seudun ruoka-aputoimintaan saataisiin keskustoimijan statuksella toimiva organisaatio. Silloin yhteneväisen toiminnan, perehdytysten ja koulutuksen, sekä vapaaehtoisten virkistyspäivien suunnittelu helpottuisi. Yhteisten koulutusten järjestäminen esimerkiksi elintarviketurvallisuuteen liittyen olisivat toimivia. Vapaaehtoisten vaihtuvuudesta johtuen tulisi pohtia miten ja montako kertaa vuodessa koulutukset järjestetään. Kuitenkin kaiken toiminnan järjestämisessä tullaan ensiksi äsken käsitellyn aiheeseen: miten saada tieto mahdollisille osallistujille?

Laadukkaan perehdytyksen tulisi olla osa ruoka-aputoimintaan mukaan tulevia henkilöitä. Tukityöllistetyille ja vapaaehtoisille tulisi löytää aika toiminnan esittelyyn. Lyhyet mukanaolajaksot haastavat vastuuhenkilöiden kykyä organisoida riittävät perehdytykset kaikille. Saattaa olla, että työ opitaankin usein työtä tehdessä. Vapaaehtoistyön luonne jättää helposti osallistujille mahdollisuuden toteuttaa työtä haluamallaan tavalla. Etenkin varastotyön sujuvuuden ja kylmäketjun turvaamisen kannalta olisi hyvä, että toimintatavat olisivat lyöty lukkoon.

Vapaaehtoisia on monenlainen kirjo. Osalle työpäivät venyvät aamusta iltaan ja viikosta toiseen venyviksi rupeamiksi, osalle osallistuminen on satunnaista. Oma huomioni on, että päävastuulliset kuuluvat useasti suuriin ikäluokkiin. Heidän työviihty-

vyytensä ja jaksamisensa edistäminen on haastavampaa ja aihetta olisi syytä pohtia. Samoin heidän tietotaitonsa ja osaamisensa tulisi kyetä taltioimaan. Satunnaiset virkistyspäivät koetaan positiivisena; virkistäytymisen muotoja voitaisiin myös lisätä ja kehittää. Yhteistyökumppanin etsiminen jatkuvamuotoisempaan kehollisen ja muun terveyden edistämiseen voisi olla hyödyllistä.

Kuviossa viisi (5) on yhteenvetoa mahdollisista toimintatavoista muun muassa logistiikkaan, rahoitukseen ja työn hallintaan liittyen. Ehdotukset toistuvat sekä Nordic Food Redistribution Projektin tuloksista että tämän opinnäytetyön havainnoista.

Teema	Toimintaehdotus
<p>Logistiikka ja ajantasainen ruokajako</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Enemmän yhteistyötä: <ul style="list-style-type: none"> - kuljetukset, varastot - viestinnän kehittäminen • Perehdytys, opastus, koulutus • Ammattimaisuus, osaaminen • Ruoka-annosten valmistus, suurpak-
<p>Lahjoitusruoan laatu ja turvallisuus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tarkennetut sopimukset lahjoittajien kanssa • Vapaaehtoisten tukeminen, koulutus • Omavalvontasuunnitelmat • Yhdenmukaiset ja selkeät ohjeet ja säädökset
<p>Rahoitus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Järjestöjen yhteiset hakemukset • Yhteistoimijuuden kehittäminen <ul style="list-style-type: none"> - kaupunki, srk, järjestöt • Hyötyjen esiintuominen <ul style="list-style-type: none"> • ravitsemuksen parantuminen • jätemaksujen pienentyminen
<p>Johtaminen ja työn hallinta</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Työn ja tiedonkulun hyvä koordinointi • Ammattitaitoisten työntekijöiden määrän lisääminen • Vapaaehtoistyön haasteiden tunnistaminen • Viestinnän lisääminen

Kuvio 5. Yhteenvetoa ruoka-aputoimijoiden yhteistyö- ja kehittämismahdollisuuksista

6 LOPUKSI

Ruoka on primäärinen, ensisijainen, olemassaolomme täysin vaikuttava tarpeemme, toinen vastaavanlainen näillä leveysasteilla on tarve suojaan. Tutkimusaiheeni kohdalla olen tullut siihen tulokseen, että mahdollisia teitä optimaaliseen ruoka-aputoimintaan saattaa olla monia, mutta mielestäni on täysin mielipuolista, jos ei tielle astuta todellisesti koskaan.

Tieto on lisännyt näköalaani aiheesta ja samalla, niin kuin sanonta sanoo, myös tuskaani. On vaikea nähdä ruoka-apua ja sitä kautta oman järjestöni työtä enää niin positiivisena, koska siihen liittyy paljon ongelmallisia asioita. Ruoka-avun hengellisyydestä väitellyt Anna-Sofia Salonen suhtautuu kielteisesti ruoka-apuun, niin kuin jo aiemmin voimme huomata monen muunkin tutkijan tekevän. Hän ei kannata toiminnan ylhäältä päin tapahtuvaa koordinoitua ja suhtautuu kriittisesti myös ruoka-aputoiminnan hengelliseen puoleen. Salonen huomauttaa, että muualla maailmassa organisoidumpi ruoka-aputoiminta ei ole vähentänyt köyhyyttä; ruoka-apu ei myöskään tavoita kaikkia. (Patronen 2016.) Kritiikki on monessa suhteessa paikallaan, mutta on mielestäni kysyttävä, miten ruokahävikki, niin kauan kuin sitä tässä määrin syntyy, saadaan hyödynnettyä parhaalla mahdollisella tavalla?

Itse näen hävikkiruokaa jakavassa järjestökentässä valtavaa potentiaalia palvella yhteiskuntaa. Palvelualttius on myös yksi kristillisyyden ilmentymä tai paremminkin pyrkimys. Kysynkin siksi, voisiko ruoka-avun kehittäminen olla otollista juuri Suomen perinteiselle uskonnolliselle yhteisölle? Kenttä on jo valmiiksi kristillinen. Kuka sitten haluaisi ottaa vastaan työsaran, jossa voisi yhdistyä sellaisia teemoja kuin vähävaraisten auttaminen ja syrjäytymisen estäminen, ekologisuus, ruoka ja ruokailut ja palveluohjauksen ja kohtaamistyön kehittäminen? Minun mielestäni ruoka-aputoiminnan sisäiset teemat tukevat kehittymistä joksikin todella hyväksi ja esimerkilliseksi, haluaa siitä vastuun ottaa mikä taho tahansa.

Kokonaisuutena on todettava, että tämän kehittämistyön tulokset näyttävät tukevan oman järjestöni ja sen toimintamallin kehittämistä; näin siitäkin huolimatta, että yritin

työtä tehdessä jäävätä oman roolini järjestössä. Mikään erinomainen ei mielestäni ole kuitenkaan mahdollista ilman yhteistyötä. Keskinäisen yhteistyön kehittämisen lisäksi mieleeni tulee myös verkostokeskusteluissa mainitut yhteistyömahdollisuudet muun muassa Marttojen, 4H-kerhon ja Eviva-toimintaohjelman kaltaisten verkostomahdollisuuksien kanssa. Ruoka-aputyöhön voisi yhdistää muiden toimijoiden mahdollistamana hävikkireseptejä, elämänhallinnan opettelua, viljelyä, toiminnallisuutta ja osallisuutta. Olen iloinen siitä, että järjestötoimijat niin Operaatio Ruokakassi ry:n sisällä kuin Turun Pelastusarmeija sen ulkopuolella näkevät yhteistyön laajenemisen positiivisena. Iloinen olen myös siitä, että olen saanut mahdollisuuden osallistua ruoka-aputyöhön ja tämän opinnäytetyön tekemiseen.

Ruoka-apu kuitenkin tarvitsee sille kuuluvan mandaatin, johon ei voi enää kuulua sosiaalihuollon pöydällä olevat jakoaikataulut tai kauppojen lahjoituksina antamat biojätteet. Kysymys kuuluukin, miten, kenelle ja millaisin resurssein mandaatti annetaan? Millainen toimintamuoto olisi paras mahdollinen juuri Turun seudulla?

Yhteistyötahon kommentit

Olemme Lukessa tutkineet ruokahävikkiä suomalaisessa ruokaketjussa vuodesta 2010 ja viime vuosina yhteistyössä muiden pohjoismaiden kanssa myös ruoan uudelleenjakamista. Näemme että myös Suomessa on potentiaalia ja mahdollisuuksia lisätä resurssitehokkuutta jakamalla ylijääneet ja turvalliset elintarvikkeet niitä tarvitseville.

Janinan opinnäytetyön aineiston kerääminen toteutettiin työpajassa 27.4.2016 Turussa. Suunnittelimme yhdessä ohjelman sekä työpajan järjestelyt. Tilan ja ruokatarjoilun saimme osittain Turun kaupungin kautta, lisäksi Operaatio ruokakassi lahjoitti ruokaa lounasta varten. Työpajassa oli alustajia mm. Evirasta ja Arkea ruokapalveluista. Itse tiedonkeruu tapahtui ryhmittäin jotka myös kirjattiin ylös. Tulokset analysoitiin ja niistä kirjoitettiin raportti joka löytyy Luken sivuilta

<https://www.luke.fi/ravintolafoorumi/ajankohtaista/>

Janina osallistui sekä kaikkiin järjestelyihin että työpajan tulosten pohdintaan. Hän on osoittanut erinomaiset tiedot alueen ruoka-aputyöstä ja laajasta tietämyksestä aiheesta. Hän on opinnäytetyötään varten lukenut kattavasti alan kirjallisuutta sekä Suomesta että kansainvälisesti ja mielestäni onnistunut työssään hyvin.

Projektin jatkossa kokeilemme vielä työpajan tulosten perusteella esim. yhteistyö lisäämistä toimijoiden kesken lisäämällä keskustelua. Toimijoille on avattu sivu Facebookiin ja keskustelua käydään mm. yhteistoimijuuden kehittämistä ja erilaisista keinoista kertoa järjestöjen arvokkaasta työstä.

Kiitämme HUMAKa että saimme olla tilaajana Janinan työlle! Hän on auttanut kovasti ja hänen panoksensa työpajan järjestämisessä ja raportoinnissa on ollut merkittävä.

Kirsi Silvennoinen

Tutkija, Luonnonvarakeskus

Uudet liiketoimintamahdollisuudet

puh 029 532 6540

kirsi.silvennoinen@luke.fi

LÄHTEET

Eduskunta 2016. Lakialoite. Ilmari Nurminen Sd ym. Viitattu 3.8.2016.
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lakialoite/Documents/LA_29+2016.pdf

Elintarviketurvallisuusvirasto Evira 2013. Ruoka-apuohje. Ruoka-apuun luovutettavat elintarvikkeet. Viitattu 24.11.2016. https://www.evira.fi/globalassets/tietoa-evirasta/lomakkeet-ja-ohjeet/elintarvikkeet/elintarvikehuoneistot/ruoka-apuohje_16035_2013.pdf

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2010. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus

Euroopan Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle 2014. Kohti kiertotaloutta: jätteetön Eurooppa. Viitattu 24.11.2016.

[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/com/com_com\(2014\)0398_/com_com\(2014\)0398_fi.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/com/com_com(2014)0398_/com_com(2014)0398_fi.pdf)

European Federation of Food Banks 2015. Home. Viitattu 2.9.2016.
<https://www.eurofoodbank.eu/>

Evans, David., Campbell, H. & Murcott, Anne 2012. A brief pre-history of food waste and the social sciences. Artikkelit Sociological Review julkaisussa pp. 1-22.

Gram-Hanssen Irmelin, Hanssen Ole Jorgen, Hultén Johan, Silvennoinen Kirsi, Werge Mads, Stenmarck Åsa & Aare Ane Kristine. Nordic Council of Ministers 2016. Food Redistribution in the Nordic Region Phase II: Identification of best practice models for enhanced food redistribution. Print: Rosendahls-Schultz Grafisk.
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:norden:org:diva-4313>

Hanssen Ole Jørgen, Ekegren Per, Gram-Hanssen Irmelin, Korpela Pirjo, Langevad-Clifforth Nanna, Skov-Olsen Kristin, Silvennoinen Kirsi, Stare Malin, Stenmarck Åsa and Svanes Erik. Nordic Council of Ministers 2014. Food Redistribution in the Nordic Region Experiences and results from a pilot study. Print: Rosendahls-Schultz Grafisk.
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn%3Anbn%3Ase%3Anorden%3Aorg%3Adiva-3647>

Hiilamo, Heikki & Pesola, Ulla & Tirri, Sirpa 2008. Kirkon ruoka-apu. Teoksessa Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen, Kirsi-Marja Lehtelä & Tiina Silvasti (toim.) Toisten pankki. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino oy, 115-124.

Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus.

Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Lehtelä, Kirsi-Marja & Silvasti, Tiina (toim.) 2008. Toisten pankki. Ruoka-apu hyvinvointivaltiossa. Stakes-julkaisu. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino

Julkunen, Raija. Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu 2006. Helsinki:Gummerus.

Karjalainen, Jouko 2008. Nälkä-äläkästä Nälkäryhmään – tutkimus, ruokapankit ja politiikka lehdistössä. Teoksessa Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen, Kirsi-Marja Lehtelä & Tiina Silvasti (toim.) Toisten pankki. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino oy, 69-114.

Katajajuuri, Juha-Matti 2008. Ruokajäte rasittaa ympäristöä enemmän kuin pakkaukset. Artikkelit on julkaistu Tilastokeskuksen Tieto&trendit-lehdessä 2/2008. Viitattu 21.7.2016. http://www.stat.fi/artikkelit/2008/art_2008-04-09_004.html?s=0

Katajajuuri, Juha-Matti. 06.11.2014. Artikkelit: Ruokahävikki on aivan turhaa. Luonnonvarakeskuksen vastuuverkko-sivusto. Viitattu 21.7.2016. http://www.vastuuverkko.fi/lue_ja_kestustelevastuullisuudesta/artikkeli/ruokahavikki_on_aivan_turhaa

Laasanen, Juhani 2011. Vapaaehtoistyön kansantaloudelliset vaikutukset. Helsingin yliopisto. Ruralia-instituutti. Raportteja 70. PDF-dokumentti. Viitattu 3.8.2016. <http://www.kansalaisareena.fi/Raportteja70.pdf>

László, Andor, European Commissioner responsible for Employment, Social Affairs and Inclusion 2013. Europe's social crisis: Is there a way out? Presentation given on April 12, 2013 at Max Planck Institute of Social Law and Social Policy, Munich. Viitattu 24.11.2016. http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-309_en.htm

Lehtelä, Kirsi-Maria 2008. Ruokapankit, kumppanuus ja kansalainen Ranskassa. Teoksessa Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen, Kirsi-Marja Lehtelä & Tiina Silvasti (toim.) Toisten pankki. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino oy, 44-66

Liikenteen turvallisuusvirasto Trafi 2014. Suurin osa hankkinut jo kuorma-autonkuljettajan ammattipätevyyden. Viitattu 22.11.2016. http://www.trafi.fi/tietoa_trafista/ajankohtaista/2866/suurin_osa_hankkinut_jo_kuorma-autonkuljettajan_ammattipatevyyden

Luonnonvarakeskus Luke 2016. Ruokahävikki ja ruokajärjestelmän kiertotalous. Viitattu 12.8.2016. <https://www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/ruoka-jarjestelma/ruokahavikki/>

Maaseutuvirasto Mavi 2015 a. Ruoka-apu. Viitattu 11.11.2014. <http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/jarjesto-seurakunta/Ruoka-apu/Sivut/default.aspx>

Maaseutuvirasto Mavi 2015 b. Tilastot ja raportit. EU:n ruoka-apua saaneet kumppaniorganisaatiot. Viitattu 31.8.2016. <http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/jarjesto-seurakunta/Ruoka-apu/Documents/Elintarviketukea%20jakaneet%20kumppaniorganisaatiot.pdf>

Malkavaara, Mikko 2000. Köyhyys, kirkko ja ruokapankit. Teoksessa Heikkilä, Matti & Karjalainen Jouko & Malkavaara Mikko (toim.) Kirkonkirjat köyhyydestä. Helsinki: Kirkkopalvelut

Mingley, Janet 2013. The logics of surplus food redistribution. *Journal of Environmental Planning and Management*, 2013; 1 DOI: 10.1080/09640568.2013.848192

Möttönen, Sakari 2009. Ovatko järjestöt hyvinvointivaltion purkajia vai puolustajia? Artikkel. *Yhteiskuntapolitiikka* 74. Viitattu 25.11.2016.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101187/mottonen.pdf?sequence=1>

Möttönen, Sakari & Niemelä, Jorma. *Kunta ja kolmas sektori. Yhteistyön uudet muodot*. Keuruu: Otavan kirjapaino

Ohisalo, Maria & Eskelinen, Niko & Laine, Jonna & Kainulainen, Sakari & Saari, Juho. 2013. Avun tilkkutäkki - suomalaisen ruoka-apukentän monimuotoisuus. Avustustoiminnan julkaisuja. Viitattu 3.8.2016.

https://www.ray.fi/sites/default/files/emmi_mediabank/Raportti_Avun_tilkkutakki_2014.pdf

Ohisalo, Maria & Saari, Juho 2014. Kuka seisoo leipäjonossa? Kunnallisan alan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 83. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy

Ojasalo, Katri & Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2015. *Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan (3-4. painos)*. Helsinki: Sanoma Pro Oy

Operaatio Ruokakassi ry. 2013. Viitattu 10.8.2016.
<http://www.operaatioruokakassi.com/>

Operaatio Ruokakassi. *Toimintakertomukset 2014 & 2015*. Ei julkaistu.

Patronen, Sirpa 18.10.2016. Teologian tohtori Anna-Sofia Salosen haastattelu Valo-merkki-verkkojulkaisussa. Hävikkiruoka ei aina vastaa avunsaajien tarpeita. Viitattu 24.11.2016. <http://www.valomerkki.fi/aiheet/elama/havikkiruoka-ei-aina-vastaa-avunsaajien-tarpeita>

Peltosalmi, Juha & Hakkarainen Tyyne & Kiukas, Vertti & Särkelä Riitta 2014. *Järjestöbarometri 2014. Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä*. Vaasa:FRAM

Pessi, Anne Birgitta ja Oravasaari, Tomi 2010. *Kansalaisjärjestötoiminnan ytimessä. Tutkimus RAY:n avustamien sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoiminnasta*. Helsinki: Raha-automaattiyhdistys.

Poppendieck, Janet 1998. *Sweet Charity. Emergency food and the end of entitlement*. New York: Penguin Books.

Raha-automaattiyhdistys. *Avustusstrategian 2012–2015 toimeenpanosuunnitelma vuoden 2014 avustusten hakua varten*. Viitattu 24.11.2016.

https://www.ray.fi/sites/default/files/emmi_mediabank/RAY_Toimeenpanosuunnitelma_2014.pdf

Raha-automaattiyhdistys 2016. Avustustietokanta. Jonosta yhteyteen-projekti 2016-2018. Viitattu 10.8.2016. <http://avustukset.ray.fi/fi-fi/jarjesto/1470>

Riches, Graham 2008. Ruokapankit ja oikeus ruokaan. Teoksessa Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen, Kirsi-Marja Lehtelä & Tiina Silvasti (toim.) Toisten pankki. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino oy, 23-43

Saari, Juho 2015. Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Tallinna: Printon Trukikoda.

Salonen, Anna Sofia 2016. Väitöskirja. Food for the soul or soul for the food. Users perspectives on religiously affiliated food charity in a Finnish city. Helsinki:Unigrafia. Pdf-tiedosto: ISBN 978-951-51-2396-1

Silvasti, Tiina 2008. Ruoka ja raha. Teoksessa Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen, Kirsi-Marja Lehtelä & Tiina Silvasti (toim.) Toisten pankki. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino oy, 241-262

Silvennoinen Kirsi 2015. Järjestöjen jakama ruoka-apu vähentää hävikkiä. Artikkel. http://www.co2-raportti.fi/?page=ilmastouutisia&news_id=4306

Silvennoinen Kirsi, Koivupuro Heta-Kaisa, Katajajuuri Juha-Matti, Jalkanen Lot-ta, Reinikainen Anu. 2012. Ruokahävikki suomalaisessa ruokaketjussa, Foodspill 2010-2012- hankkeen loppuraportti. Paino: Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino. <http://www.mtt.fi/mttraportti/pdf/mttraportti41.pdf>

Sitra. 2013. Resurssiviisaat kokeilut. Viitattu 15.10.2016. <http://www.sitra.fi/hankkeet/resurssiviisaat-kokeilut>

Soisalon-Soininen, Janne 16.8.2012. Artikkel. Taloussanomassa. Yltäkylläisyyden varjopuoli – ruokaa suoraan roskeen. Viitattu 22.11.2016. <http://www.iltasanomat.fi/taloussanommat/art-2000001764809.html>

Sosiaali- ja terveystieteiden strategiat 2010. Kohti sosiaalisesti kestävä ja taloudellisesti elinvoimaista yhteiskuntaa. Viitattu 4.2.2016. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201309236209>

Suni, Annakaisa 3.2.2015. Artikkel. Ruoka-apu vähentää hävikkiä kolme miljoonaa kiloa vuodessa. Viitattu 22.1.2016. <http://www.vihrealanka.fi/uutiset-kotimaa-ymp%C3%A4rist%C3%B6/ruoka-apu-v%C3%A4hent%C3%A4%C3%A4h%C3%A4vikki%C3%A4-kolme-miljoonaa-kiloa-vuodessa>

Valtioneuvosto 11.10.2016. Tiedote. Yli miljoona euroa valtionapua erityisen tuen tarpeessa olevien auttamiseksi. Viitattu 17.10.2016. http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1271139/yli-miljoona-euroa-valtionapua-erityisen-tuen-tarpeessa-olevien-auttamiseksi

Ympäristöministeriö. Jätteet. Etusijajärjestys ohjaa jätehuoltoa. Viitattu 19.7.2016. <http://www.ym.fi/fi-fi/ymparisto/Jatteet>

Yhdistyneiden Kansakuntien elintarvike-ja maatalousjärjestö FAO 2011. Global food losses and food waste – Extent, causes and prevention. Rome. Viitattu 3.8.2106. <http://www.fao.org/docrep/014/mb060e/mb060e.pdf>

Yhdistyneiden Kansakuntien elintarvike-ja maatalousjärjestö FAO 2009. How to feed the world in 2050. Viitattu 4.8.2016. http://www.fao.org/fileadmin/templates/wsfs/docs/expert_paper/How_to_Feed_the_World_in_2050.pdf

Yhdistyneiden Kansakuntien elintarvike-ja maatalousjärjestö FAO 2015. The State of Food Insecurity in the world 2015. Viitattu 5.8.2016. <http://www.fao.org/hunger/key-messages/en/>

Haastattelut

Operaatio Ruokakassi ry. Renee Honkanen ja Markku Järvenpää. 18.4.2016.

Turun Katulähetys ry. Jukka Silvola. 15.4.2016

Turun Pelastusarmeija. Johanna Meinander. 21.4.2016

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

RUOKA-APUTOIMIJOIDEN VASTUUHENKILÖT

Operaatio Ruokakassi ry, Turun Katulähetys ry. ja Pelastusarmeijan Turun jaosto

KÄVIJÄMÄÄRÄT 2015

JAKOMÄÄRÄT 2015

RUOAN LÄHDE, MISTÄ RUOKA TULEE, MONTAKO KAUPPAA

JAKOTAVAT

VARASTOINTI-JAKOKAPASITEETTI

RUOAN SEURANTA

VAPAAEHTOISET – TYÖNTEKIJÄT

RAHOITUSLÄHDE

TOIMINNAN KULUT

ONGELMAT

KYLMÄKETJU – KESÄ - SÄILYVYYS

VARASTOINTIKAPASITEETTI

KYLMÄTILAT

LOGISTIIKKA, KALUSTO

Nordic Food Redistribution Projektin tekemässä tutkimuksessa on noussut seuraavia teemoja ruoka-aputoiminnan suhteen. Mitä mieltä niistä olet? Miten koet niiden soveltuvan Turun seudulle?

Vapaaehtoisten koulutus ja perehdytys

Yhteiset ruoka-aputoimintaa ohjaavat laatustandardit

Yhteistyö ruoan varastoinnin suhteen

Yhteistyö kuljetuskaluston suhteen

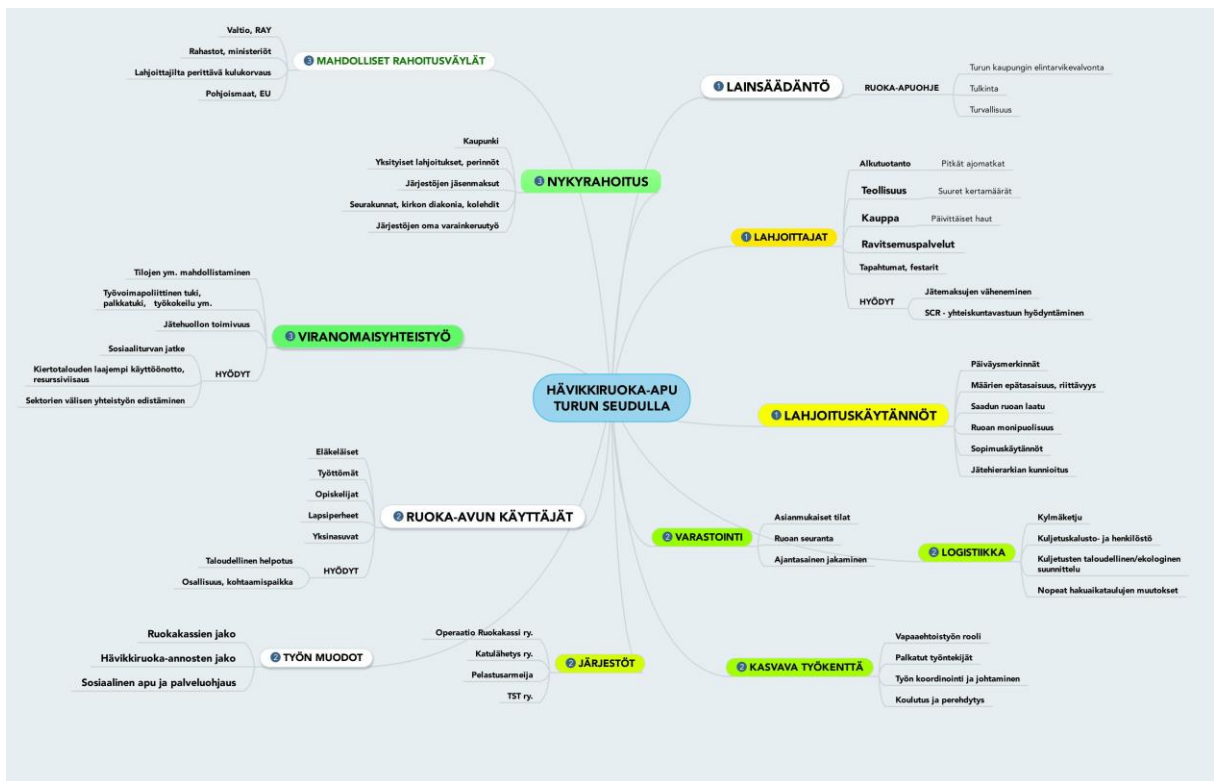
Yhteinen rahoituspohja

Vapaaehtoisten jaksamisen tukeminen

Ruoka-avun saajien tilanteen kokonaisvaltainen huomioiminen

LIITTEET

Liite 1. Käsikartta verkostotyöskentelyä varten

Liite 2. Työpajan kysymykset

Ympyröi edustamasi toimiala: Järjestö, Viranomainen, Tutkimus, Muu, mikä _____

1. Toimintaa ohjaavat tekijät ja nykytila, 45 min, 12.15 – 13.00

Keskustele parin kanssa näkemyksistäsi alla olevaan kysymykseen liittyen, ole hyvä ja kirjaa omasi lyhyesti perustellen. **Työskentelyaika 15 min, tutustu samalla käsitekarttaan.**

Millaisia toimivia käytäntöjä ja toisaalta haasteita/ongelmakohtia näet ruoka-aputoiminnassa tällä hetkellä? Kirjaa alle kolme kumpaakin:

a. Hyviä ja toimivia käytäntöjä: _____

b. Haasteita: _____

2. Ruoka-aputyö, järjestöt ja yhteistyö, 1 h, 13.30 – 14.30

Keskustelkaa ryhmissä (4-5 hlö) alla olevien kysymysten pohjalta. Valitkaa joukostanne henkilö, joka kirjaa keskusteluanne paperille. **Aikaa työskentelylle 20min.** Tuokaa laajempaan ryhmäkeskusteluun kohdista nousseet havaintonne.

- a) Koetteko nykyisten säädösten, ohjeistusten ja niiden tulkintojen tukevan hävikkiruoan lahjoittamista sekä sen laajempaa hyödyntämistä ja käytännön työtä ruoka-avun parissa?
- b) Ruoka-aputoiminnan vakauttamiseksi, millaisia taloudellisia vastuunoton mahdollisuuksia Turun seudulla eri toimijoilla voisi mielestänne olla?
- c) Millaista keskinäistä yhteistyötä ruoka-apukentän olisi hyvä ja mahdollista tehdä?

3) Kehitys ja tulevaisuus, 1 h, 14.30 – 15.30

Täyttäkää ensin itsenäisesti erilaisia toimintamalleja ilmentävä tehtävä, **aikaa 5min.** Jatkaa pienryhmissä (4-5 hlö) keskustelua ja pyrkikää etsimään vastauksia ja ratkaisuja alla oleviin kysymyksiin, käsitekarttaa voi käyttää apuna. Valitkaa joukostanne henkilö, joka kirjaa keskusteluanne paperille, kirjaamista voi jatkaa paperin kääntöpuolelle. **Työskentelyaika pienryhmässä 20 min.** Havaintonne tuodaan seuraavaan ryhmäkeskusteluun.

Hävikkiruoan hyödyntäminen

Alla on esiteltyä erilaisia toimintamalleja, joilla tutkimusten mukaan mahdollistettaisiin ruoka-apukentän kehittämistä sekä yleisesti toimia hävikkiruoan paikalliseen hyödyntämiseen. Tutustu vaihtoehtoihin ja valitse 3-5 toimintoa (ympyröi), jotka edistäisivät parhaiten ruoka-aputyötä Turun seudulla.

Vapaaehtoisten koulutus ja perehdytys: materiaalit, elintarviketurvallisuus

Yhteiset ruoka-aputoimintaa ohjaavat laatustandardit, selkeät ohjeet ja säännöt

Keskustoimijuuden edistäminen: alueellinen ruokapankki

Ruoka-annosten valmistaminen ja jakaminen

Yhteistyö kuljetuskaluston suhteen

Verkostoyhteistyö – Platform

Yhteinen rahoituspohja

Vapaaehtoisten jaksamisen tukeminen

Ruoka-avun luotettavuuden lisääminen

Informaation lisääminen ja toiminnasta tiedottaminen

Yhteistyö ruoan varastoinnin suhteen

Ruoka-avun saajien tilanteen parempi kokonaisvaltainen huomioiminen

Ravintoloiden ylivalmistetun ruoan jakaminen

Hävikkiravintola

Järjestöjen yhteiset tapahtumat tai tempaukset

Hillojen tai säilykkeiden valmistus ja myynti

Ns. rumien vihannesten/hedelmien hyödyntäminen

Hävikkiruokakauppa, social supermarket

Sovellukset, jotka helpottavat ruokalahjoitusten paikallistamista esim. joka yhdistää kaupat ja järjestöt

Ruokalahjoitusten seuranta, mittaaminen ja dokumentointi

Koulujen ylivalmistetun ruoan jakaminen: mukaan muut kunnalliset toimijat mm. sairaalat (esim. Sitra – kouluruokakokeilu)

- a) Kuulemanne ja oman kokemus- ja tietopohjanne perusteella, mitä osa-alueita tulisi kehittää Turun seudun ruoka-aputoiminnan osalta, jotta toimet palvelisivat parhaiten ekologisen, taloudellisen ja/tai sosiaalisen kehityksen mahdollisuuksia?
- b) Millaisiin kokonaisuuksiin ja yhteistyömuotoihin voisi mielestänne paikallisesti edistää hävikkiruokan laajempaa käyttöä?

Liite 3. Ohjelma verkostofoorumissa

Ohjelma Parhaat käytännöt ruoka-aputoiminnassa

- 10.00 – 10.30 Ilmoittautuminen, aamupala
 10.30 – 10.45 Avaus, päivän ohjelma, Sanna Hietala, Luke
 10.45 – 11.00 Ruokahävikki ja uudet tutkimustulokset, Kirsi Silvennoinen, Luke
 11.00 – 11.15. Turun alueen ruoka-aputoiminta, Janina Rosten, HUMAK
 11.15 – 11.30 Hävikin hallinta ruokapalveluissa, Paula Juvonen, Arkea
 11.30 – 11.45 Ruoka-apuohje, Pirjo Korpela, Evira
 11.45 – 12.00 Ruoka-avusta kansalaistoiminnaksi, Hanna Kuisma, Yhteinen Pöytä
 12.00 – 12.15 Kysymykset alustajille, keskustelu, ohjeistus työpajoihin
 12.15 – 13.00 Työpajatyöskentely I
 13.00 – 13.30 HävikkiLounas
 13.30 – 14.30 Työpajatyöskentely II
 14.30 – 15.30 Työpajatyöskentely III

Liite 4. Osallistujat

Sukunimi	Etunimi	Yritys / Organisaatio	Ryhmä
Aalto	Tuija	Asemaseurakunta, Paimio	1
Eloranta	Tia	Turunhelluntaisk.	2
Erälinna	Leena	Turun yliopisto	1
Hakala	Neea	Operaatio Ruokakassi	2
Hellstén	Kristina	Turun kaupunki	1
Hietala	Sanna	Luke	1
Hirviemi	Sarita	Operaatio Ruokakassi Ry	1
Honkanen	Renee	Operaatio Ruokakassi Ry	2
Hurme	Marjo	Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä	1
Hälli	Teemu	Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä / diakoniakeskus	1
Hätönen	Anne	Hyvä arki ry	2
Hätönen	Hannu	Hyvä arki ry	1
Itälä-Laine	Jaana	Valonia/Varsinais-Suomen liitto	2
Juvonen	Paula	Arkea Oy	2
Kieksi	Kari	Naantalin Helluntaiseurakunta	2
Koli-Virtanen	Minna	Operaatio Ruokakassi ry	1
Korhonen	Helena		2
Korpela	Pirjo	Elintarviketurvallisuusvirasto Evira	1
Kuisma	Hanna	Vantaan kaupunki	2
Kuvaja	Aira	Kotitalousopettajien liitto ry	1
Lehtineva	Eeva	Vantaan seurakunnat	1
Leiklahti	Niko	Waihtoehto ry	1
Majaniemi	Taina	Maarian srk, ruuan jakopiste	2
Mattila	Johanna	Turun yliopiston Brahea-keskus	1
Meinander	Johanna	Pelastusarmeija	2
Mäkisalo	Akseli	lidl	2
Niemelä	Jari	Operaatio Ruokakassi ry	1
Niemelä	Sari	Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä	2
Niemi	Sari	Mavi	1
Nurmi	Noora	Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä	2
Paloposki	Sanna	Arkea Oy	1
Peltonen	Riitta-Liisa	Piikkiö, Adventtikirkko	2
Pietilä	Satu	Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä / diakoniasäätiö	2
Puumalainen	Hilve	Ruokakassi, Paimio	2
Rosten	Janina	Humak	1
Salonen	Leo	Waihtoehto ry, Naantali	2
Seppä	Päivi	Turun kaupunki	2
Siltala	Minttu	SeAMK	1
Silvennoinen	Kirsi	Luke	2
Silvola	Jukka	Turun katulähetys ry	1
Timonen	Karetta	Luke	2
Vestu	Alisa	Turun A-Kilta ry	2
Vilponen	Jappe	ViaDia ry	1